

PAPER DETAILS

TITLE: Sultan Abdülaziz Döneminde Mâbeyn-i Hümâyûn'da Mâbeyncilik (Kurenâlik) Görevi

AUTHORS: Evren GÖKÇE

PAGES: 614-642

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1741205>

**SULTAN ABDÜLAZİZ DÖNEMİNDE MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN'DA MABEYNCİLİK
(KURENÂLIK) GÖREVİ****Dr. Evren GÖKÇE**

evren1839@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-5930-3020

ÖZ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı bürokratik kurumları arasına katılan Mâbeyn-i Hümayûn'un temel vazifesi padişah ile saray dışındaki dünyanın bağlantısını sağlamaktır. II. Mahmud tarafından tesis edilmekle birlikte, önemini Tanzimât sonrasındaki dönemde kazanan mâbeyn, zamanla devlet yönetiminin merkezinde yer alan kurumlardan birisi olmuş ve bu özelliğini imparatorluğun dağılışına kadar sürdürmüştür.

Mâbeyn-i Hümayûn bünyesinde görev yapan personel arasında aynı zamanda kurenâ sıfatıyla bilinen mâbeynciler bulunmaktaydı. Bu makalede, Sultan Abdülaziz döneminde Mâbeyn-i Hümayûn'da icra edilen mâbeyncilik görevi mercek altına alınmıştır. Mâbeyncilerin vazife, tayin, maaş ve terfi gibi durumlarıyla birlikte, dönem içinde yaşanan siyasi gelişmelerdeki rolleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sultan Abdülaziz, Mâbeyn-i Hümayûn, Mâbeynci**THE CHAMBERLAINSHIP DUTY (KURENÂLIK) AT THE MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN
(THE OTTOMAN İMPERIAL PALACE OFFICE) IN THE REİGN OF THE SULTAN
ABDÜLAZİZ****ABSTRACT**

The first duty of the Mâbeyn-i Hümayûn (Ottoman Imperial Palace Office) that added to Ottoman bureaucratic offices at the second half term of XIX. century was providing connection between the Sultan with institutions that out of the palace and persons. Even though, established by Sultan II. Mahmud, mâbeyn won its importance after the Tanzimât era and became one of the offices that are the center of state administration and carried on this effect until the destruction of the emperorship.

The chamberlains were one of the staff that dutied the mâbeyn, also was known with the title of kurenâ (like a relative). In this article, chamberlainship duty (mâbeyncilik) at the Ottoman palace office was analyzed during the era of Sultan Abdülaziz. Together with the conditions of duty, salary, promotion of chamberlains, political roles of them analyzed at this era

Key Words: Sultan Abdülaziz, Imperial Palace Office, The Chamberlain

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sultan II. Mahmud'un reformlarıyla birlikte idari yapıda başlayan değişimler bazı kurumların önemlerini kaybederek ikincil plana gerilemesine, bazılarının ön plana çıkmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu değişimler neticesinde geçmişte Osmanlı sarayı dahilindeki birimlerden birisi olan mâbeyn, ülke yönetimi açısından etkili bir kuruma dönüşmüştür. II. Mahmud tarafından gerçekleştirilen değişimle yeni yapısına kavuşturulan mâbeyn veya resmi ismiyle Mâbeyn-i Hümayûn, Tanzimât'ın ilanını izleyen yıllarda sarayla dış dünya arasındaki ilişkilerin yürütüldüğü bir merkez olma hüviyetini kazanmıştır.¹

Mâbeyn-i Hümayûn, Sultan Abdülmecid dönemi ve bu dönemi takiben Sultan Abdülaziz'in saltanat yıllarına gelindiğinde yapısal olduğu kadar görev ve yetki açısından oturmuş bir kurum sıfatıyla saray bünyesinde hizmet vermektedir. Fiziksel olarak devlet işlerinin görüldüğü kısımla, padişahın özel hayatını geçirdiği kısım olmak üzere iki ana bölüme ayrılmaktadır. İlk kısımda görev yapan mâbeynciler, kurumun kâtiplerle birlikte esas personelinin teşkil etmektedir. Mâbeyncilerin amiri konumundaki başmâbeynci (serkurenâ) ise sarayda ileri mevkiideki idarecilerden birisidir. Başmâbeynci saray ve padişahı ilgilendiren birtakım resmi hizmetlerle, yetkisi dahilindeki diğer vazifeleri kurenâ adıyla bilinen mâbeynci kadrosuyla yerine getirmektedir.

Bu makalede özellikle II. Abdülhamid devri ve sonrasında çeşitli incelemelerin konusunu teşkil eden Mâbeyn-i Hümayûn'da temel görevlerden olan mâbeynciliğin Sultan Abdülaziz dönemindeki durumu mercek altına alınmıştır. Bu doğrultuda 1861-1876 tarihleri arasında mâbeyncilerin vazife, maaş, rütbe, terfi, emeklilik gibi özlük durumlarıyla, dönem içinde siyasi hayatta oynadıkları roller ana hatlarıyla incelenmiştir. Amaç, Tanzimât sonrasında Osmanlı bürokrasisinin en önemli unsurlarından birisi haline gelen ve bu özelliğini imparatorluğun dağılışına kadar sürdüren Mâbeyn-i Hümayûn hakkında yapılmış çalışmalara katkı sağlamaktır.

1.Mâbeyn Kavramı ve Osmanlı Bürokrasisinde Mâbeyn-i Hümayûn

Arapça bir kelime olan ve *iki şeyin arasında, arasındaki şey, ara* gibi anlamlara gelen *mâbeyn* (*mâ-beyn*), kelime anlamı olarak geleneksel yaşam tarzının sürdürüldüğü ev, konak, saray gibi mekânlarda harem ve selamlık arasında bulunan oda anlamına gelmektedir. Ancak mâbeyn kelimesi daha ziyade sarayda devlet adamları ve diğer kişilerin müracaât ettikleri, padişahın ve padişaha yakın görevlilerin bulunduğu daireyle, padişahın hayatını sürdürdüğü sarayı işaret etmektedir ki, bu tanımlama ileride vurgulanacağı üzere mâbeynin fiziksel ve işlevsel yapısıyla doğrudan ilgilidir. (Devellioğlu, 2003: 558; Pakalın, 1993: 375, 377)

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı bürokrasisinin başat kurumlarından birisi haline gelen *Mâbeyn-i Hümayûn* ise yukarıda vurgulanan ikinci anlama yakın olmakla birlikte, idari

¹II.Mahmud döneminde Bâb-ı Âlî'de yapılacak bir şûrâya mâbeyn başkâtibinin çağrılmasını mâbeynin devlet yönetimindeki ileride üstleneceği fonksiyona dair ilk örneklerden birisi olarak değerlendirmek mümkündür. Başkâtib, H.1250/M.1835 tarihli bu belgeye göre, Bâb-ı Âlî'de toplanacak olan söz konusu şûrâya rahatsızlığı nedeniyle katılamamış ve durumu "...akdi musammem olan meclîs-i şûrâda mevcûd bulunmak üzere azîmet-i çâkerânem irâde-i şâhâne iktizâsından ise de çâkeriniz bugün bir mikdâr nâ-mizâç olduğuma mebnî azîmet idemeyeceğimden..." ifadeleriyle belirtmişti. BOA. HAT.697-33661.

bir kavram olarak devlet erkânının saraya müracaat yeri ve sarayın resmi işlerinin görüldüğü merciyi tanımlamaktadır. Nitekim *Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mulûkâne* terkihi bu bağlamda kullanılmıştır. Bunlarla birlikte Tanzimât sonrasına ait bazı arşiv belgelerinde mâbeyn kelimesiyle bizzat padişahın kastedildiği örneklerle rastlanmaktadır. Örneğin, Mahkeme-i Ticâret'in (Ticaret Meclisi) kuruluşu esnasında yapılan düzenlemeleri içeren H.Gurre-i Zilka'de 1255/M.6 Ocak 1840 tarihli bir belgede Bâb-ı Âlî tabirinin hükümeti, mâbeynin ise padişahı işaret etmek maksadıyla kullanıldığı görülmektedir.(Göncü, 2006: 64; Masti, 1996:1; Akyıldız, 1993: 130; Öztuna, 2015: 132)

Mâbeyn-i Hümayûn işlev açısından iki kısma ayrılmaktadır. Bu kısımlardan ilki padişahın devlet işlerini yürüttüğü ve mâbeyn erkânı olarak nitelendirilen görevlilerin bulunduğu yer olup, mâbeynciler, kâtipler ve diğer personel burada vazife yapmaktadır. II. Abdülhamid devrinden itibaren bu kısma *resmî dâire* adı verilmiştir. İkinci kısım ise padişahın (harem dışındaki) günlük hayatını geçirdiği ve hizmetine bakan görevlilerin bulunduğu yerdir. Bu kısım ise *hususî dâire* olarak adlandırılmıştır. (Akyıldız, 2003: 285)

Topkapı Sarayı'nın terkinden sonra II. Abdülhamid devrine dek kullanılan Dolmabahçe, Beylerbeyi ve Çırağan saraylarının ana binaları Mâbeyn-i Hümayûn, Hünkâr Dairesi ve Valide Sultan Dairesi olmak üzere üç bölümden oluşmaktaydı. Mâbeynin yer aldığı bölümde üst düzey görevliler orta katlarda, padişahın özel hizmetinde bulunan görevliler alt kattaki mekânlarda hizmet veriyorlardı. En üst katlar ise yalnızca padişaha aitti. Örneğin Dolmabahçe sarayında mâbeynin üst katı hünkâra tahsis edilmiş olup yukarıda belirtildiği gibi yine hususi daire olarak adlandırılmakta, teşrifat mekânları burada yer almaktaydı. (Göncü, 2006: 4-5, 24; Göncü, "Beylerbeyi Sarayı'nın İnşâ Süreci," s.4-5, 24).²

Yıldız Sarayı hariç, XIX. yüzyılda padişahlar tarafından en fazla kullanılmış saray olan Dolmabahçe Sarayı mâbeyninde konuk ve elçilerin kabulü Süfera Salonu'nda yapılmaktaydı. İç mabeynde yani padişaha özel alanda sultanın dinlenme, çalışma odaları bulunuyordu. Burası dış mabeyne göre daha sade bir yapıya sahipti. İç ve dış mâbeyn arasında yer alan ve Zülvecheyn (iki yönlü, iki cepheli) adıyla bilinen ünlü bölüm ise, iç ve dış mâbeyn arasında bağlantıyı sağlayan bir salondur. Bu salon vasıtasıyla sultanın yaşadığı özel bölüm ile devlet adamlarıyla görüştüğü resmi bölüm arasında ayırım sağlanmıştı. (Şenyurt-Gülser, 2019: 23)

Osmanlı saraylarında mâbeyncilere tahsis edilmiş odalar veya ofisler görünür ve ön planda bulunan yerleşimlere sahipti. Nitekim başmâbeynciye ait daireler Dolmabahçe, Beylerbeyi ve Çırağan saraylarında girişte yer almaktaydı. Bu durum aynı zamanda başmâbeynciliğin saraydaki yeri ve önemini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Sultan Abdülaziz tarafından inşa ettirilen Beylerbeyi Sarayı'nda iki ana girişten birisi olan Medhal Salonu'nun deniz tarafındaki girişi daha çok teşrifat amaçlı kullanılmaktaydı. Girişin kara tarafındaki kısmında mâbeyn personeline ait odalar bulunmaktaydı. Bunlardan salona açılan odalardan 16 numaralı oda serkurenâyaya aitti. İki kapılı olan bu odanın bir kapısı mâbeynin ana salonuna, diğer kapısı

² Padişaha ait dairenin saraylarda en üst katta yer almasının üzerinde kimsenin bulunamayacağı düşüncesinden ve yaklaşımından kaynaklandığı açıktır.

koridora açılmaktaydı. Kurenâ ise mâbeynin orta katında hizmet etmekteydi. Sarayın karaya nazır olan dört pencerele 3 numaralı odası da onlara tahsis edilmiş olup, aynı zamanda Kurenâ Beyler Odası adıyla biliniyordu. (Göncü, 2006: 70, 72, 78, 80, vd.)

Başmâbeynci ve mabeynciler saray çevresinde bulunan resmi konutlarda özel hayatlarını sürdürmekteydiler. Bu durum vazifeleri sebebiyle saraya, dolayısıyla padişaha her zaman yakın olmaları zorunluluğundan kaynaklanmaktaydı. Ancak bu uygulama Tanzimât'la birlikte başlamıştı. Nitekim, Sultan Abdülmecid birinci derecede danışman ve güvenilir kişiler olarak gördüğü başmâbeynciler ve başkâtipler için Teşvikiye mahallesinde Hazine-i Hassa tarafından yaptırılan Çifte Sarayları tahsis etmişti. Sultan Abdülaziz döneminde mâbeyn başkâtibi Ali Bey, başmâbeynciler Mustafa Paşa, Hafız Mehmed Bey ile mâbeynci Fahri Bey bir müddet burada oturmuşlardı. Başmâbeynci ve mâbeynciler zaman zaman Nişantaşı ve Gümüşsuyu gibi yine saraya yakın semtlerde bulunan konaklarda ikamet etmişlerdi. (Esatlı, 2010: 73, 75, 343)

Osmanlı sarayında fiziksel bir mekân olarak mâbeynin mevcudiyeti XVII. yüzyılın ikinci yarısına, 1675 tarihine dek gitmektedir. Bürokratik açıdan ise mâbeyn yukarıda belirtildiği gibi Sultan II. Mahmud tarafından tesis edilmiştir. II. Mahmud, devlet teşkilatı gibi sarayı da reforma tabi tutup, Mâbeyn-i Hümayûn'da düzenlemeler yaparak 1831 tarihinde Mâbeyn Müşirliği'ni ihdas etmiştir. Bu kapsamda Topkapı Sarayı'ndaki Enderûn Mektebi'nin temelini oluşturan oda sisteminin yapısını değiştirmiş, Enderûn mensupları tarafından yürütülen sırkitâbeti vazifesini mâbeyn başkâtipliğine dönüştürmüştür. Mâbeynin Sultan II. Mahmud tarafından oluşturulan yeni yapısı, Sultan Abdülmecid, Abdülaziz ve V. Murad dönemlerinde ciddi değişikliklere uğramamıştır. Osmanlı saray teşkilatı hakkındaki temel başvuru kaynaklarından olan Tayyârzâde Atâ Bey'e ait *Târîh-i Enderûn* adlı esere göre, II. Mahmud döneminde mâbeyn Hırka-i Saadet Dairesi civarındaki Revan Köşkü ve Sünnet Odası ile Bağdat Köşkü, sonraları ise Mustafa Paşa Kasrı ve üçüncü yerdeki Çadır Köşkü mekânlarını kapsamaktaydı. Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla, Topkapı Sarayı'nda padişahın harem dışındaki hayatını sürdürdüğü yerlere genel olarak mâbeyn adı verilmekteydi. (Göncü, 2006: 64; Akyıldız, 2003: 284; Tayyârzâde Atâ, 2010: 298-299).³

2. Osmanlı Sarayında Mâbeyncilik (Kurenâlık)

Osmanlı idari terminolojisinde *mukarrebîn*, *karîn* veya en çok kullanılan tabirle *kurenâ* olarak adlandırılan mâbeyncilerce icra edilen mâbeyncilik, bir memuriyet olarak ilk defa XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, III. Selim döneminde görülmektedir. III. Selim'den sonra mâbeynci tayinine devam edilmiş, mâbeyncilerin önemleri gittikçe artmıştır. II. Mahmud'un resmi bir birim olarak Mâbeyn-i Hümayûn'u kurması ve Tanzimât'la birlikte devletin yeni bir yapıya kavuşmasıyla mâbeyncilik farklı bir karakter kazanmış, II. Abdülhamid'in saltanatı esnasında yönetimin Yıldız Sarayı'nda toplanması neticesinde ise önemi en üst seviyesine çıkmıştır. (Pakalın, 1993: 376; Akyıldız, 2003:284)

Tayyârzâde Atâ Bey söz konusu eserinde sabah namazını takiben Enderun mensupları koğuşlarına döndükten sonra padişaha hizmet etmek için nöbetleşe olmak üzere on ağanın

³ “*Sabâh namâzını li-eclil-edâ mâ-beyn-i hümayûn kapısı açılarak sarây-ı hümayûn câmi’-i şerîfindeki mahfîl-i mahsus-ı hümayûna teşrif-i şâhâne...*” (Tayyârzâde Atâ, 2010: 310)

gönderildiğini ve padişah hareme geçinceye kadar hizmette bulunduklarını belirtmektedir. Atâ Bey'e göre III. Selim'in saltanatının başlangıcında bu usul kaldırılarak hizmetler yalnızca mâbeynci olarak adlandırılan vazifelilere verilmiş, ayrıca gerektiği zaman şerbetçi, kiler baş kullukçusu, avadan bostancıları ve tebdil hasekileri gibi görevliler benzer hizmetlerde istihdam edilmiştir. Atâ Bey aynı zamanda eski dönemlerden beri padişahın yakınında hizmette bulunan Darüssaade ve Babüssaade ağaları, silahdar, çukadar, rikabdar, tülbent ağası, anahtar ağası, baş peşkir ağası, hazine kethüdası, kiler kethüdası, seferli kethüdâsı, sır kâtibi, baş çukadar, tüfenkçi, müezzin, berber, sarıkçıbaşı, tırnakçı ve baş lala ve diğer vazife sahiplerinin kurenâ ve arz ağası olarak anıldıkları bilgisini vermektedir. (Tayyârzâde Atâ, 2010: 243, 261-262)

Mâbeyn-i Hümayûn'da istihdam edilen personel arasında, amir düzeyindeki görevleri icra edenler aynı zamanda devlet ricâlî olarak nitelendirilmekteydi. Söz konusu ricâl arasında ilk sırada Mâbeyn Müşiri gelmekteydi. Sultan II. Mahmud döneminde ihdas edilen ve zaman içinde kaldırılıp kurularak inişli çıkışlı bir seyir izleyen Mâbeyn Müşirliği bir nevi saray nâzırlığı anlamına gelmekteydi. (Pakalın, 1993:377; Akyıldız, 2003: 285) Bununla birlikte teşrifattaki yüksek derecesine rağmen görev, icraat ve sorumluluk açısından bakıldığında kurumdaki diğer amirler olan başmâbeynci ve başkâtip müşire nazaran ön plana çıkmaktaydı. Ayrıca Nevres Paşa gibi müşir rütbesi taşıyan bazı başmâbeyncilere de rastlanmaktaydı.

Mâbeyn-i Hümayûn'un en önemli görevleri olarak değerlendirebileceğimiz başmâbeyncilik ve başkâtiplik, Osmanlı sarayında son dönemin iki büyük memuriyetini teşkil etmekteydi. Bununla birlikte teşrifatta başmâbeyncilik önde gelmekteydi. Seryaverlik, sertabiplik gibi mâbeyn amirlikleri ise teşrifatta bu iki vazifeden sonra gelirdi. Aynı zamanda *serkarîn-serkurenâ* unvanlarını taşıyan başmâbeynci, bazı kaynaklara göre padişahın özel yaşamını sürdürdüğü Harem-i Hümayûn müstesna sarayın en büyük amiri olup, temelde padişahla hükümet ve diğer yerler arasında tebliğ ve bağlantı vazifesini görmekte, hünkârın saltanat makamına ait hususlarda birinci danışmanlığı görevini icra etmekteydi. Bu doğrultuda padişahla başmâbeynci arasında sohbet ve mülakatlar gerçekleştirilmekte, hünkâr resmi ve gayriresmi hususlarda kanaatlerini başmâbeynciyle paylaşmaktaydı. Atâ Bey'e göre, önceki dönemlerde Enderûn mensuplarından sarayda padişaha hizmet edenler arasında en üst rütbeli olan şahıs, başmâbeynci olarak nitelendirilmekteydi.⁴

Başmâbeynciler, vazife ve mevkileri sebebiyle genelde vezirlik rütbesi taşıyorlardı. Bununla birlikte aşağıda örnekleneceği üzere zaman zaman saray dışı görevlere tayin ediliyorlardı. Osmanlı devlet adamları ve ileri gelenlerin isimlerinin bulunduğu resmi salnâmelerde ileri gelenler, yani ricâl arasında sayılan başmâbeyncilerin isimleri mutlaka yer alırdı. (Sâlnâmeler yayımlanmadan önce mâbeynde görev yapan personelin isimlerine dair listeler isteniyor, bu

⁴ “Yıldırım Sultân Bâyezid Hân-ı Evvel ‘asrında ihdâs olunan silahdârlık Çorlulu ‘Âlî Paşa silahdârlığında sarây takımı merâtibinin cümlesine takdim olunduğundan baş mâbeynci demek olması...Baş çukadâr hâne-i hâssa ağaları (arasından) nasbla dâire-i hümayûnun ekser husûsâtına merci’ olması cihetiyle ol vakitler usûlince baş-mâbeynci demek olduğu..” Tayyârzâde Atâ, 2010: 302; Esatlı'ya göre Meşrutiyet'in ilanından önce başmâbeynciler ve mâbeyn memurları bendeğân arasından seçilmekteydi. Ayrıca Esatlı'nın eserinde vurguladığı başmâbeyncinin sarayın harem hariç en büyük amiri olması hususu, icra ettiği vazifeyle ilgili olmalıdır. Esatlı, 2010: 70-71, 102; Kanat, 2015: 438)

listelerde mevcut isimlere söz konusu sayıda yer veriliyordu. (BOA.A.AMD.10-64; Pakalın, 1993: 376; Akyıldız, 2003: 284)⁵

Başmâbeyncilerin emri altında görev yapan mâbeynciler ise Sultan II. Abdülhamid'in yönetim anlayışı doğrultusunda mabeyne özel bir önem atfetmesi nedeniyle kendisi tarafından seçiliyorlardı. Bu dönemde mâbeynciler vükela, vezirler ve devlet ricâlinin arzlarını padişaha sunma, padişahın emir ve iradelerini lazım gelen mahallere tebliğ etme gibi vazifeleri yerine getiriyorlardı. Vazifeleri esnasında nöbetleşe sarayda kalıyor, nöbetçi oldukları günün gecesinde ise kendilerine tahsis edilmiş odada ikamet ediyorlardı. Yıldız Sarayı'nın devletin yönetim merkezi olmasıyla gelip gidenlerin sayısının artması ve resmi işlerin çokluğu nedeniyle mâbeynciler sürekli meşguliyet içinde bulunuyorlardı. II. Abdülhamid sonrasında bu yoğunlukla birlikte mâbeynciliğin ehemmiyeti azalmış, ancak mâbeyn kurumsal önemini korumuş, mâbeyncilik ise saltanatın sonuna kadar varlığını sürdürmüştür. (Pakalın, 1993: 376)⁶

Başmâbeynci veya serkurenâların görevleri arasında aynı zamanda devlet teşrifatına dair bazı önemli hizmetleri yerine getirmek bulunuyordu. Nitekim, padişahın bulunduğu saraya gelen kişiler başmâbeynciler tarafından karşılanarak ağırlanırdı. Gelenlerin padişah tarafından kabulünün öncesi ve sonrasıyla birlikte, karşılanmalarından ağırlanmalarına kadar bütün işlerle başmâbeynci ilgilenmek zorundaydı. Padişahla görüşecekler başmâbeynci vasıtasıyla huzur-ı hümayûna çıkarılırdı. Bu bakımdan başmâbeyncilik başkitâbete nazaran sarayla daha fazla ilgiliydi. Ayrıca başkitâbet sarayla devlet daireleri arasındaki yazışmaları yürütürken, başmâbeyncilik saray ve hanedanla ilgili yazışmalardan sorumluydu. Bu doğrultuda saray için yapılacak harcamalarla ilgili muamelât önce başmâbeynci tarafından değerlendirilir, uygun görülürse gereğinin yapılması için ilgili yerlere havale edilirdi. (Göncü, 2006: 78-79)

Başmâbeynci ve mâbeynciler tarafından yerine getirilen bu tür teşrifat görevlerinin mâbeynin kurumsal fonksiyonuyla doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim belgelerden tespit edildiği kadarıyla Mâbeyn-i Hümayûn bu hususta Tanzimât sonrasında itibaren aracılık rolü oynamaya başlamıştır. Önceki tarihlerde huzura çıkmak isteyen devlet ricâli isteklerini bizzat padişaha iletebilmekte, padişah tarafından bu isteklere doğrudan cevap verilebilmekteydi. Örneğin Sultan II. Mahmud'un vefatından iki ay önce H.17 Rebülevvel 1255/M.31 Mayıs 1839 tarihinde padişaha yeni yıl tebrikinde bulunmak isteyen sadrazam, beraberinde Şeyhülislam, Serkasker, Dahiliye, Hariciye, Darbhâne Nâzırları, Kaptan Paşa ve Fethi Paşa gibi devlet ileri gelenleri ile birlikte huzura çıkmak istediğini belirtmiş ve bu amaçla hangi gün, hangi mahalle gelebileceklerini sormuştu. Sultan II. Mahmud yazdığı hattıyla gelecek salı günü huzuruna çıkabileceklerini, hava açık olursa münasip bir mahalle geleceğini bildirmişti. Sultan hattının

⁵ “Bin iki yüz altmış altı senesi Muharrem’ül-harâmında çıkarılacak salnâmeğe derc edilmek üzere mâbeyn-i hümayûn-ı feyz-meşhûn-ı cenâb-ı cihânbanîde bulunan zevâtın sabıkı vechle bir kıt’a defterinin ta’zim ve irsâli...” BOA. A.AMD.10-64;

⁶ Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz zamanlarında siyasi yapının değişikliği ve Bâb-ı Âlî'nin devlet yönetimindeki etkisi gibi unsurların varlığı göz önüne alındığında, mâbeyncilerin II. Abdülhamid dönemindeki gibi yoğun iş yüküyle mükellef olmadıkları düşünülebilir.

devamında havanın açık olmaması durumunda ise mâbeyne gelmeleri için haber göndereceğini belirtmişti.⁷ Yine aynı tarihli başka bir belgede sadrazam padişaha bu kez yalnız olarak huzura çıkmak istediğini ifade etmiş, Sultan II. Mahmud ise bu kez salı günü mâbeyne gelebileceğini sadrazama belirtmişti. (BOA. TS.MA.e...861-22)

II. Mahmud sonrasında Mâbeyn-i Hümâyûn'un kurumsal varlığı ve işlevinin belirginleşmesi ile birlikte devlet ricâli ve diğer şahısların huzura çıkabilmeleri artık yalnızca mâbeyn vasıtasıyla gerçekleşebilmektedir. Bu hususta önceden arz tezkîreleriyle izin istenmekte, daha sonra verilen izin neticesinde belirlenen saat ve gün ilgili şahsa belirtilmekteydi. Başkâtîp huzura kabul için belirlenen gün ve vakti tezkîrenin altına bir hamîşle yazmaktaydı. Örneğin H.21 Muharrem 1278/M.29 Temmuz 1861 tarihinde sadrazam tarafından yazılan bir tezkîrede İngiliz sefirinin rahatsızlığından dolayı Sultan Abdülaziz'in cûlûsunu tebrik için huzura çıkamadığını, ancak iyileşmesi sebebiyle vazifesini ifa etmek istediği ifade edilmektedir. Bu bakımdan sefirin hangi gün ve vakitte mâbeyne gelebileceğinin belirtilmesi istenmişti. Tezkîrenin altına başkâtîp tarafından yazılan hamîşte, çarşamba günü saat yedi sularında mâbeyne gelmesine izin verildiği belirtilmişti.⁸

Avrupa saraylarında *Lord Chamberlain* ünvanı ile anılan başmâbeynciler idari olarak çeşitli birimlerden oluşan mâbeyni yönetmek (Masri, 1996: 1), sarayda kalarak padişahın emrini beklemek, mâbeyncilerin yapacakları işleri belirlemek ve bu doğrultuda onlara emir vermek, yukarıda bahsedilen bazı teşrifat hizmetlerini görmek ve sarayla ilgili diğer işlere nezâret etmek gibi vazifelerinin yanı sıra, padişah ve hanedanın iâşe, bakım gibi özel meselelerinden sorumluydular. Örneğin başmâbeyncinin saraydaki görevlerinden birisi, sultan nikâhlarında vekillik yapmaktır. Önceleri Darüssaade Ağaları tarafından yapılan bu vekillik, sonraları başmâbeynciye tevdi edilmişti. (Kanat, 2015: 437-438)

Sarayla ilgili vazifeler arasında başmâbeyncilere verilmiş önemli bir görev Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'nin yönetimi idi. Sultan Abdülaziz'in saltanatı esnasında Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi Tanzimât öncesi icra ettiği vazifeyi yeniden üstlenmiş, ancak bu kez doğrudan başmâbeynciye bağlanmıştı. Ceyb-i Hümâyûn'a Hazine-i Hassa tarafından ayrılmış tahsisat vasıtasıyla, padişahın isteği üzerine yapılan alımlar, saraydaki gedikler (çeşitli hizmetlere ait görevler), ve atiyelere (ihsan ve bağışlar) ait masraflar karşılanmaktaydı. Bu masraflar Hazine-i Hassa tarafından mâbeyn harcamaları arasında değerlendirilmekteydi. Başmâbeynci ayrıca Emlâk-i

⁷ “Benim vezîrim, işbu sene-i cedîd tebrîki için gelecek salı günü efendi daîmiz müşarûnileyh ile maen rikâb-ı şâhâneme gelesiz. Yevm-i mezkûrda inşâallah hava küşâyışli olur münâsib mahalle teşrîf iderim, olmadığı halde mâbeyn-i hümâyûnuma gelmeniz için haber gönderirim” BOA.TS.MA.e...860; İlerleyen tarihlerde tebrik merasimleri için devlet ricâlinin mâbeyne gitmeye devam ettikleri görülmektedir. Takvîm-i Vakayi'nin H.16 Receb 1280/M.27 Aralık 1863 tarihli sayısına göre, Regaipkandili tebriki amacıyla düzenlenecek “rikâb resm-i âlîsinin icrâsı” için padişahın izniyle önceki pazartesi günü şeyhülislam, vükelâ ve merasime dahil olan diğer memurlar mâbeyne gelerek Sultan Abdülaziz'i tebrik etmişlerdi. Sultan Abdülaziz ise tebrike gelenlere teşekkürünü belirten bir konuşma yapmıştı. Takvîm-i Vakayi' Def'a-728.

⁸ “Zîver-i dest-i tekrîm olan işbu tezkîe-i sadaretpenâhîleri meâl-i mevfûru...işbu çehârşenbe günü saat yedi kararlarında mâbeyn-i hümâyûn cenâb-ı âlîsine azîmetini müteallik şeref-südûr buyrulan emr-i fermân...” BOA. İ.HR...186/10351.

Hümâyûn hasılatından Hazine-i Hassa'ya gelip Ceyb-i Hümayûn vasıtasıyla padişaha takdim edilen meblağı makbuz karşılığı teslim alırdı. Padişah adına ay içinde yapılacak harcamalar onun tarafından gerçekleştirilmekteydi. Örneğin serkurenâ Şevket Bey'in R.16 Kanun-ı Sâni 1289/M.28 Ocak 1874 ile R.1 Şubat 1289/M.13 Şubat 1874 tarihleri arasında 36 gün boyunca yaptığı Ceyb-i Hümayûn idaresinin muhasebesiyle, selefinden kendisine kalan bazı eşya ve diğer şeylere ait detayları içeren bir hülasa pusulası hazırlanmıştı. Şevket Bey bunlarla birlikte Hazine-i Hassa'dan gönderilen ve çeşitli harcamalar yaptığı paradan arta kalan meblağı halefi Feyzi Bey'e teslim etmişti. (BOA.MB.İ...30-9; Terzi, 2000: 78; Akyıldız, 2003: 284; Göncü, 2006: 79; Sultan II. Abdülhamid zamanında serkurenâlıkta yaşanan değişimlerde, Yıldız Sarayı'nda bulunan murassa nişanlar ile değerli eşyalar *Devir Defteri* olarak adlandırılan defterlere kaydolmaktaydı. Kanat, 2015: 438; Sultan Abdülaziz döneminde Ceyb-i Hümayûn ve padişahın özel hazinesinin durumu hakkında Doğan, 2013: 13-39)

Sarayların ve kasırların tefrişi, yani döşeme, tamir ve bakım gibi gereksinimleri için gereken malzeme Hazine-i Hassa'ya bağlı olan saray birimlerinden Tefrişat-ı Hümayûn idaresi tarafından temin edilirdi. Bu işlemin yapılabilmesi padişahın iradesine bağlı idi. Padişah bu husustaki isteğini başmâbeynci, mâbeynciler veya musahiplerden biri vasıtası ile Hazine-i Hassa'ya şifahen-yazılı olarak bildirirdi. Bunun dışında bazı vazifeliler tefriş için bir yazıyla izin talebinde bulunurlardı. Ancak bu tür taleplerin yerine getirilmesi için başmâbeynci veya başkâtibin onayı lazımdı. (Terzi, 2000: 64-65)

Mabeyn-i Hümayûn, padişahın yakınında hizmet verme, sarayda bulunma, yüksek maaş, atıye tahsisat ve diğer benzer sebeplerle görev yapılacak cazip bir kurumdu. Bu durum, bir arşiv belgesinden açıkça anlaşılmaktadır. H.27 Zilhicce 1277/M.6 Temmuz 1861 tarihinde Fatih semtinde ikamet eden İzmit Rüştîyesi hocalarından Mustafa yazdığı dilekçesinde, kendisi gibi ilmiye sınıfından olan bazı şahısların hizmete alındıklarını duyduğunu, bu sebeple mâbeynde görev yapmak istediğini belirtmişti. (BOA. A.MKT.NZD.357-21)

3.Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Mâbeyncilik ve Mâbeynciler

3.1.Mâbeyncilerin İcra Ettiği Bazı Vazifeler

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, Sultan Abdülaziz döneminde sarayda görev yapan mâbeyncilerin vazifelerini saray içi ve saray dışında yerine getirilenler olarak ana hatlarıyla ikiye ayırabiliriz. Esasen sarayda akşam yemeğinden sonra padişah hareme çekilir ve mâbeyn mensupları, diğer işlerle uğraşabilirdi. Ancak II. Abdülhamid döneminde bu duruma bir kısıtlama getirilmiş ve mâbeyn personelinin sarayda dolaşmaları yasaklanmıştı. (Kanat, 2018: 23)

Kendisinden önceki padişahların saltanatında olduğu gibi, Sultan Abdülaziz döneminde de saray için talep edilen her türlü eşya, malzeme vb. başmâbeyncinin onay ve tasvibi ile tedarik edilmekteydi. Nitekim, H.29 Şaban 1289/M.1 Kasım 1872 tarihli bir belgede serkurenâ Ziver Bey'in emriyle Hazine-i Hassa'dan alınan eşyalar bir bekçi hademesi marifetiyle mâbeyne getirilmişti. Bunlar arasında “*altun çiçekli yaldızlı ma'den kâse, laciverd zemîn ma'den kâse, kenarı emâce kebîrce tabaklar, beyâz zemîn elvân çiçekli tabaklar, mâi boyalı ufak salata tabakları, mâili boyalı börek tabakları*” gibi mutfak eşyaları bulunmaktadır. Belgede belirtildiğine göre daha önce mâbeyne gönderilen “*iki adet kabaklı kâse ile bir sürahi*” ise iade

edilmişti. Muhtemelen mâbeyn veya başka bir birimde kullanılmak üzere getirilen bu eşyaların niteliği, saray için alınan en küçük malzemelerde dahi başmâbeyncinin bilgisi ve onayı ile hareket edildiğini göstermektedir. (BOA.TS.MA.e...613-5; Bunların yanı sıra Hazine’de muhafaza edilen bazı kutsal eşyaların nakil ve taşınması başmâbeyncinin bilgisi dahilinde olmaktaydı. Bu konuda bir örnek için, BOA.TS.MA.e...630-118.)

Başmâbeyncilik veya serkurenâlık makamının saray dahilinde yaptığı diğer bir görev ise çeşitli kurum ve kuruluşlarla yazışmalar yapmaktır. Bu yazışmaların daha ziyade saray ve saraya bağlı kurumlarla, kişileri ilgilendirdiği söylenebilir. Söz konusu yazışmalara dair hûlasalar veya özetler, defterlerde toplanarak tarihlerine göre numaralandırılıp kayıt altına alınmaktaydı. Osmanlı arşivinde Hazine-i Hassa defterleri koleksiyonunda bulunan bir evrak kayıt defterinde söz konusu yazışmalara dair bazı örnekler tespit edebilmekteyiz. Defterde, “*Serkurenâ-yı Hazret-i Şehriyârî*” başlıklı sayfalarda bulunan ve çeşitli yerlere gönderilen tezkîrelerin özetleri numara ve tarih verilerek “*Tezkîre-i Mersûle*” başlığı ile kaydedilmiştir. Bunlardan H.27 Zilhicce 1286/M.30 Mart 1870 ve 21 Muharrem 1287/M.23 Nisan 1870 tarihli iki tezkîre özetinden ilkinin hıtân cemiyeti (sünnet merasimi) için hazırlanması istenilen Gümüşsuyu Kışlası’nın şimdiden tahliye edilmesi hakkında serkurenâlıkça ilgili yere gönderilen tebligâta dair olduğu görülmektedir. Bu özetin altına kaydedilmiş ikinci tezkîre özeti ise kışla henüz tahliye olmadığından işlemin hızla gerçekleşmesi hakkında gönderilen diğer tebligâtlarla ilgilidir. Defterde serkurenâlıktan gönderilen tezkîreler ile ilgili yerlerden cevaplar ve tezkîrelerdeki hususlar hakkında yapılan işlemler, “*Mûlahâza*” ve “*Muâmelât*” başlıklarıyla özetlerin yanına kaydedilmiştir. Yazışmalarda kullanılan belgeler ise “*Melfûfu*” başlığıyla ayrı bir kısımda belirtilmiştir. Bu belgelerin “*defter, arz-ı hâl, pusula, tezkîre, rapor, defter-i musaddak, takrir, tezkîre-i sâmiye, muhâbereli tezkîre, tahrîrât, dört kutu pusula*” gibi çeşitlere ayrıldığı görülmektedir. (BOA.HH.d...2337/33-34-35.)

Arşiv belgelerinde mâbeyn birimlerince yapılan yazışma ve bürokratik işlemlerde kullanılan kırtasiye malzemelerinin tür, sayısı, miktar ve fiyatlarına dair detaylar mevcuttur. Nitekim bu hususu içeren bir hesap pusulasına göre H.Gurre-i Şa’bân 1282-Receb 1283/M.Aralık 1865-Aralık 1866 arasında bir yıllık zaman zarfında mâbeyn ve hazine için çeşitli miktar ve adetlerde “*şem-i frengi, tahrîr ipeği, sürh miskâl, döşeme defteri, posta kağıdı, rıka ve ibrişim*” gibi kırtasiye malzemeleri tedarik edilmişti. H.1286 Şa’bân-H.1287 Recep/M.Kasım 1869-Ekim 1870 arasında ise Enderûn Hazinesi’nden mâbeyne “*4.200 kuruş tutarında hünkârî kağıd, 1.080 kuruş tutarında takrîrlik kağıd, 888 kuruşluk tezkîrelik kağıd, 810 kuruş tutarında 9 kıyye şem-i nerm, 375 kuruş tutarında 150 adet kalem, 400 kuruş tutarında yapılmış zarf, 300 kuruşluk sağır koza, 55 kuruşluk kebîr koza, 880 kuruş tutarında 1.760 kıyye mürekkep, 450 kuruş tutarında 180 kıyye iplik, 180 kuruş tutarında 120 kıyye likâ ile ebru, defterlik kağıd, boş kağıd ve âlâ tahrîrlik kağıd*” gibi çeşitli tür ve miktarlarda kırtasiye malzemeleri gönderilmişti. (BOA.TS.MA.e...631-27)

Sultan Abdülaziz döneminde mâbeyncilerin yaptığı vazifeler arasında bulunan saray dışı hizmetlere (Bunlardan birisi olarak mâbeynciler, padişah saray dışında veya arabasında iken yakınında bulunurlar, padişah bir merasime gitmek üzere arabasına bindiğinde arkasında yürürlerdi. Kanat, 2018:24) gelindiğinde ise, bu vazifeye dair örneklerle arşiv belgeleri ve

kaynaklarda rastlamaktayız. Yukarıda belirtildiği gibi mâbeyncilerin temel vazifelerinden birisi padişahın emir, irade ve fermanlarını ilgili şahıslara tebliğ etmektir. Bu vazife dahilinde bir rütbe veya mevkiye tayin edilen şahıslara yapılan tebligâtlar önemli bir yer tutmaktaydı. Örneğin H.4 R.Ahir 1281/M.6 Eylül 1864 tarihinde Takvîm-i Vakayi'de yayınlanan bir habere göre, Mâbeyn Nâzırı Hakkı Paşa'ya tevcih edilen vezirlik nedeniyle, vezâret menşûru kurenâ Tosun Bey vasıtasıyla perşembe günü Hazîne-i Hassa'ya gönderilmiş ve burada tören icra edilmişti.(Takvim-i Vakayi' Def'a-763; Dönemin mâbeyn kâtiplerinden olan Atıf Bey hatıratında (*Hâtıra-i Âtîf*) padişahın mâbeyncileri görevlendirdiği hizmetlere dair örnekler vermektedir. Atıf Bey'in verdiği bilgilere göre sarayda yaşanması muhtemel bir yangından tedirgin olan sultan Dolmabahçe sarayını uzaktan görebileceği Yıldız ve Malta kasırlarını ziyaret ettiğinde uzaktan sarayı izleyip ahşaba benzettiği kısımları mâbeyncileri göndererek kaldırtmaktaydı. Gemici, 2015:790)

Mâbeyncilerce yerine getirilen diğer bir saray dışı görev ise padişahın gezi ve ziyaretlerinde maiyetinde bulunarak kendisine refakat etmektir. Kaynaklara göre Sultan Abdülaziz, bazı ziyaret ve gezilerinde yanına mâbeyncilerini almaktaydı. Bunlardan birisi veliahtlığından beri hizmet ve sohbetinde bulundurduğu Nevres Paşa idi. Padişahın Nevres Paşa ve mâbeynci Emin Bey ile bir gece üç çifte kayık ile gezintiye çıktıkları Kanlıca Körfezi'nde bir şahıs ile yaşadıkları hadise ve padişahın bu şahsa sonradan yaptığı ihsan, dönemin sosyal hayatına dair anekdotlardan birisi olarak bazı eserlerde zikredilmektedir. (İbnülemin Mahmud Kemal İnal, padişahın Nevres Paşa'yı zaman zaman azledip, sonra yeniden mâbeynde görevlendirdiğini belirtmektedir. Güler: 2013:259)

Sultan Abdülaziz'in saltanatı boyunca gerçekleştirdiği önemli icraatlarından birisi Avrupa'ya yapmış olduğu gezidir. Bu gezi, aynı zamanda bir Osmanlı padişahının yaptığı tek yurt dışı gezi olma özelliğine sahiptir. Seyahat programı kapsamında 21 Haziran 1867 tarihinde Sultan, Ortaköy Camisi'nde cuma selamlığına katıldıktan sonra şahsına ve maiyetine tahsis edilmiş Sultaniye yatı ile Fransa'ya doğru hareket etmişti. Maiyetinde devlet ricâli ve görevlilerle birlikte başmabeynci Cemil Bey, ikinci mâbeynci Hacı Halid Bey, dördüncü mâbeynci Hâfız Mehmed Bey ve mâbeynci Fuad Bey bulunmaktaydı. (Karaer, 2012: 52-54)

3.2. Sultan Abdülaziz Döneminde Mâbeyncilerin Siyasî Hayattaki Roller

Yukarıda kısaca değinildiği üzere II. Mahmud döneminde devlet yapısında gerçekleştirilen reformlar yeni kurumların ortaya çıkarak ülke yönetiminde etkili rol oynamaya başlamaları sonucunu doğurmuştu. Bunlardan birisi olan mâbeyn, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra giderek artan bir yoğunlukla Osmanlı siyasi hayatının merkezinde yer almıştı.

Sultan Abdülaziz'in saltanat yıllarında bazı mâbeyn personeli, hükümet mensupları ve devlet ricali ile ilişkiler geliştirmekte, padişaha zaman zaman nüfuz ederek ülke siyasetinde etkili olmaktaydılar. Sultanın saltanatının ilk yıllarında görülen istikrar ve düzenin Ali Paşa ve Fuad Paşa devirlerinden sonra sarsılması, devletin borçlarını ödeyemez hale gelmesiyle birlikte başlayan ve padişahın tahtından indirilmesiyle sonuçlanan gelişmelere mâbeynden bazı şahısların karıştıkları görülmektedir. Nitekim Emin Bey, Hafız Mehmed Bey, Fahri Bey ve Ziver Bey, söz konusu gelişmelerin içinde yer alan mâbeyncilerden bazılarıdır. Bunlardan Hafız

Mehmed Bey ve Fahri Bey, yaşananlara dair tanıklıklarını kaleme aldıkları eserlerinde kendi bakış açılarına göre yorumlamışlardır. Bunlar arasında sultanın son başmâbeyncisi olan Hafız Mehmed Bey, Hüseyin Avni Paşa ve ekibinin düzenlediği darbe ve sonrasında yaşanan hadiseleri, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kaleme aldığı *Hakâik'ül-Beyân fî Hakk-ı Cennetmekân Abdülazîz Hân* adlı eserinde ele almıştır. Sicill-i Osmanî'ye göre, kariyerine Enderûn'da başladıktan sonra, kurenâlık görevine getirilen Mehmed Bey ve uzun müddet bu vazifeyi yapmıştır. Bir müddet sonra serkurenâlığa yükselmekle birlikte darbeyi takiben Teke mutasarrıflığına tayin edilmiş ve sonrasında azledilmiştir. Yine Sicill-i Osmanî'ye göre Hafız Mehmed Bey, Hayri Bey, Hüsameddin Bey ve İzzet Bey'den sonra serkurenâ olmuştur. (Mehmed Süreyya, 1996:1734-1735; Hafız Mehmed Bey'in H.1324/M.1908 tarihinde basılan eseri günümüzde sadeleştirilerek yayınlanmıştır. Mehmed Bey eserinde aynı zamanda dönemim tartışmalı ismi sadrazam Mahmud Nedim Paşa'nın azlindeki rolünü detaylarıyla nakletmektedir. Bkz.Hafız Mehmed Bey:1995)

Mâbeyn kadrolarına dair önemli verilerin bulunduğu kaynaklardan birisi, Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye ismiyle neşredilen devlet salnameleridir. Sâlnâmelerde mevcut listeler vasıtasıyla muvazzaf yani görevli mâbeyncilerin yıllara göre sayı ve isimlerini tespit edebilmekteyiz. Örneğin, Hafız Mehmed Bey'in ismi ilk kez H.1280/M.1863-1864 tarihli devlet sâlnâmesindeki listede görülmektedir. Mehmed Bey bu sâlnâmede Ziver Bey'den sonra beşinci sırada zikredilmektedir ki, bu durum beşinci mâbeynci olduğu anlamına gelmektedir. Bir yıl sonraki sâlnâmede aynı mevkide bulunduğu görülen Mehmed Bey'in H.1282/M.1865-1866 tarihli sâlnâmede ismine rastlanmamakla birlikte, H.1283/M.1866-1867 tarihli devlet sâlnâmesinde ismi altıncı mâbeynci olarak geçmektedir. İlerleyen iki yıla ait sâlnâmelerdeki listelerde yine ismine rastlanmayan Hafız Mehmed Bey, H.1288/M.1871-1872 tarihli sâlnâmeye göre ikinci mâbeynci derecesine yükselmiştir. Bu tarihi takiben ilerleyen yıllardaki devlet sâlnâmelerinde tekrardan ismi görülmeyen Hâfız Mehmed Bey, Sultan Abdülaziz'in saltanatının son yıllarına ait H.1292/M.1875-1876-H.1293/M.1876-1877 tarihli sâlnâmelere göre başmâbeynci mevkisindedir. (Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye-H.1280 Def'a-18:33, H.1281 Def'a-19:33, H.1282 Def'a-20:23, H.1283 Def'a-21:23, H.1284 Def'a-22:23, H.1285 Def'a-23:23, H.1286 Def'a-24:23, H.1287 Def'a-25:24, H.1288 Def'a-26:34, H.1289 Def'a-27:34, H.1290 Def'a-28:24, H.1291 Def'a-29:33, H.1292 Def'a-30:33, H.1293 Def'a-31:32-33)

Öztuna, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilişi ve vefatıyla sonuçlanan hadiseleri detaylıca ele aldığı eserinde Hafız Mehmed Bey'in bilmeyerek darbeye hizmet ettiği görüşündedir. Aynı görüş, Uzunçarşılı tarafından kaleme alınan ve Sultan II. Abdülhamid döneminde Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve vefatıyla ilgili mahkemenin konu edildiği eserde Dahiliye Nazırı Memduh Paşa'dan nakille belirtilmekte, Hafız Mehmed Bey'in darbenin lideri Hüseyin Avni Paşa'nın mâbeynde bağlantı kurduğu kişilerden biri olduğu vurgulanmaktadır. Hafız Mehmed Bey, kendisine Mütercim Rüştü Paşa ve mâbeynci Emin Bey yoluyla gelen darbe yapılacağı bilgisini, Hüseyin Avni Paşa'ya duyduğu güven nedeniyle padişaha iletmemiştir. Bununla birlikte Sultan Abdülaziz Topkapı Sarayı'na gitmek üzere hazırlanırken yanında bulunanlardan birisi Mehmed Bey'dir. Padişah Feriye Sarayı'na nakledilmeden önce bir süre

onunla birlikte Topkapı Sarayı'nda kalmıştır. Ancak, II. Abdülhamid tarafından darbeye karışanlardan birisi olarak görülmüş, bu nedenle Antalya mutasarrıfı yaparak İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a dönebilen Hafız Mehmed Bey'e Canik mutasarrıflığı verilmiş, bu esnada yukarıda zikredilen eserini yazmıştır. Öztuna'ya göre eser İttihat ve Terakki'nin ülke siyasetinde belirleyici aktör olduğu bir zamanda yorumlandığı için değerlidir. (Öztuna, 2015: 73-74, 133-134; Uzunçarşılı, 1967:16, 59)

Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve sonrasındaki gelişmelerin içinde en fazla yer alan mâbeynci Fahri Bey'dir. Kaynaklara göre darbenin yaşandığı tarihlerde 30 yaşlarında olup, Eyüp doğumlu ve Hafız Mehmed Bey gibi Enderun kökenlidir. Burada yedi yıl eğitim gördükten sonra İstabl-ı Amire'de görev almış, üç ay sonra mâbeynciliğe getirilmiştir. Dokuz yıl mâbeyncilik yaptıktan sonra ikinci mâbeynci derecesine yükselmiştir. Öztuna'ya göre, hadisenin yaşandığı gece sarayda vazifeli olup darbenin gerçekleşmesini beklemiştir. Darbe sonrasında Topkapı Sarayı'na gönderilmek üzere hazırlanan padişahın yanında bulunanlardan birisi olmuş ve Mehmed Bey'le birlikte padişaha burada refakat etmiştir. Ancak, padişah Feriye Sarayı'na nakledildikten sonra sürekli yakınında bulunmasına rağmen, öldürülmesine bizzat karışmıştır. (Öztuna, 2015: 133-124, 169, 183; Uzunçarşılı, 1967:59)

Hafız Mehmed Bey gibi Fahri Bey'in de mâbeyn kariyerini devlet sâlnâmelerindeki listeler vasıtasıyla izleyebilmekteyiz. İsmine ilk kez H.1286/M.1869-1870 tarihli devlet sâlnâmesinde rastlanan Fahri Bey bu tarihte beşinci mâbeyncidir. Bir yıl sonraki sâlnâmede ise mevkisi aynı olmakla birlikte, H.1288/M.1871-1872 tarihli sâlnâmede ismi mevcut değildir. Ancak bir yıl sonraya ait H.1289/M.1873-1874 tarihli sâlnâmede ikinci mâbeynci derecesine yükseldiği görülmektedir. H.1290/M.1874-1875 tarihli devlet sâlnâmesine göre mevkisini muhafaza ettiği anlaşılan Fahri Bey, H.1291/M.1874-1875 tarihli sâlnâmeye göre ise ikinci mâbeynci Haydar Bey'den bir derece aşağıda, üçüncü mâbeyncilik vazifesindedir. Sultan Abdülaziz'in saltanatının son yıllarını içeren H.1292/M.1875-1876 ve H.1293/M.1876-1877 tarihli sâlnâmelerde ikinci mâbeynciliğe yeniden tayin edildiği tespit edilmektedir. (Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmânîyye-H.1286 Def'a-24:23, H.1287 Def'a 25:24, H.1288 Def'a-26:34, H.1289 Def'a-27:24, H.1290 Def'a-28:24, H.1291 Def'a-29:33, H.1292 Def'a-30:33, H.1293 Def'a-31:32-33)

Sultan II. Abdülhamid döneminde Sultan Abdülaziz'in öldürülmesine karıştığı gerekçesiyle tutuklanan Fahri Bey, Yıldız Mahkemesi olarak bilinen davada yargılanmıştır. Mahkeme heyetinin kaleme aldığı iddianamede Feriye Sarayı'na gönderilen Fahri Bey'in burada katil zanlılarına yardım ettiği ileri sürülmüştür. Bizzat padişah tarafından da sorgulanan Fahri Bey iddiaları reddetmiş, padişahın ve valide sultanın kendisine emniyet ve sevgileri bulunduğunu, padişaha sadakatle hizmet ettiğini ileri sürmüştür, ancak bu savunma yeterli görülmemekle idama mahkûm edilmiştir. Dava neticesinde suçlu bulunanlara verilen idamlar padişah tarafından kürek cezasıyla değiştirilince on sene müddetle kürek cezasına çarptırılmış, Midhat Paşa ve diğer mahkûmlarla birlikte Taif'e sürülmüştür. Sürgünden II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte geri dönen Fahri Bey, hatıralarını *İbretnümâ* adını verdiği eserinde kaleme almıştır. II. Meşrutiyet döneminde yazıldığı için devrin II. Abdülhamid karşıtı havasını taşıyan eserinde suçsuz olduğunu, sultan tarafından sorgulanarak işkenceden geçirildiğini, bu nedenle suçlamaları

kabul etmek zorunda kaldığını öne sürmektedir. (Uzunçarşılı, 1967: 233, 236, 275, 289, 307, vd.; Fahri Bey, eserinde darbe ve sonrasında yaşanan gelişmeler açısından kendisini savunmakta, Yıldız mahkemesinde görülen davada mahkûm olmasına sebebiyet veren padişahın öldürülmesine karıştığı iddiasını reddetmektedir. Söz konusu eser için, Baykal,1989)

Sultan Abdülaziz döneminde siyasi gelişmelerde ismi geçen diğer bir mâbeyn mensubu ise Ziver Bey'dir. Günümüzde Kadıköy'de bulunan bir semte ismini veren Ziver Bey, Sultan II. Abdülhamid'in başkâtibi Tahsin Paşa'nın hatıratına göre veliahd Murad Efendi ile ilişki içinde olup, veliahdta Sultan Abdülaziz hakkında birtakım haberler nakletmekteydi. Dönemin diğer kaynaklarına göre Ziver Bey'in ilişki içinde olduğu devlet adamlarından birisi Mısır Hıdivi'dir. Hıdiv Mehmet Ali Paşa'yı sadrazam Ali Paşa'ya karşı destekleyen Ziver Bey'in varlığı nedeniyle Ali Paşa'nın padişah nezdindeki telkinleri etkili olmamaktadır. Hıdiv, söz konusu ilişki kapsamında Hariciye Nâzırı Mısırlı Şerif Paşa'nın azledilmesi için Ziver Bey'i devreye sokarak kendisine 30.000 lira vermiş ve Şerif Paşa'yı azlettirmeyi başarmıştır. (Ebuzziya Tevfik, 2006: 291; Göncü, 2006: 79; Tahsin Paşa, 1931:84)

Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye def'alarında H.1279/M.1862-1863 tarihinden itibaren mâbeynci kadroları arasında ismine rastlanan Ziver Bey, bu tarihte kaimmakam rütbesine sahiptir. Bir yıl sonraki H.1280/M.1863-1864 tarihli sâlnâmede miralay rütbesinde görünen Ziver Bey'in aldığı rütbelere dair ilerleyen yıllara ait sâlnâmelerde bilgi yer almamaktadır. Ancak bey unvanını taşıması, mirliya yani vezaret rütbesine yükseltilmediğini göstermektedir. H.1279/M.1862-1863 tarihli sâlnâmede dördüncü mâbeynci mevkisinde bulunan Ziver Bey, H.1283/M.1866-1867 tarihli sayıda beşinci mâbeynci olarak görülmektedir. H.1286/M.1869-1870 H.1287/M.1870-1871 tarihli sâlnâmelere göre ise ikinci mâbeynciliğe yükselmiştir. Bununla birlikte Sultan Abdülaziz'in saltanatının son beş yılına ait sâlnâmelerde Ziver Bey'in ismine rastlanmamaktadır. Ancak, belgeler vasıtasıyla H.18 Cemâziyülâhir 1288/M.4 Eylül 1871'de ikinci mâbeynci iken başmâbeynci olarak atandığı tespit edilmektedir. (Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye-H.1279 Def'a-17:34, H.1280 Def'a-18:33, H.1281 Def'a-19:33, H.1282 Def'a-20:23, H.1283 Def'a-21:23, H.1284 Def'a-22:23, H.1285 Def'a-23:23, H.1286 Def'a-24:23, H.1285 Def'a-25:24, H.1286 Def'a 26:34; BOA.MB.İ...27/106)

3.3.Sultan Abdülaziz Döneminde Mâbeyncilik Görevine Yapılan Tayinler

Osmanlı bürokrasisinin önemli memuriyetleri arasındaki mâbeynciliğin tayin ve istihdam açısından hareketli bir görünüm arz etmekte olması dikkate değer bir husustur. Nitekim araştırmacılara göre mâbeynciliğe yapılan tayinlerde sürekli bir değişim gözlenmektedir. Göreve getirilen bir mâbeynci yani kurenânın kısa süre sonra yaverliğe, daha sonra hademe-i hassalığa tayin edildiğine dair örneklerle rastlanmaktadır. (Göncü, 2006:80) Aynı durumun başmâbeyncilik için de geçerli olduğu söylenebilir.

Sultan Abdülaziz döneminde mâbeynciliğe tayin edilen kişilerin isimleri Hafız Mehmed, Fahri ve Ziver Beyler örneklerinde olduğu gibi, sâlnâmelerde bulunan listeler vasıtasıyla tespit edilebilmektedir. Ancak söz konusu listelerde dönem boyunca görev yapmış bütün mâbeyncilerin ismi yer almamaktadır. Tayin ve azillerdeki söz konusu süreklilik göz önünde bulundurulduğunda, sâlnâmelere isimleri yansıyan mâbeyncilerin listelerin gönderildiği tarihte

görevde bulunan şahıslar oldukları anlaşılmaktadır. Listelerin gönderilmesinden önce görevden alınan mâbeynciler ise sâlnâmelerde yer almamışlardır. Tayin ve azillerdeki bu hareketli durum bu hususta net tespitler yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Sultan Abdülaziz döneminde başmâbeynci veya serkurenâ olarak atanan kişilerin ağırlıkla mâbeyn bünyesinden seçildikleri ve atamalar yapılırken genelde mâbeynciler arasındaki derecelerin göz önünde bulundurulduğu söylenebilir. (Uzunçarşılı, Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz'in başmâbeyncilerini Topkapı Sarayı'ndan seçtiklerini, V.Murad'ın aynı yolu izleyerek Topkapı Sarayı Hazine Kethüdası Edhem Bey'i başmâbeynciliğe getirdiğini ifade etmektedir. Uzunçarşılı, 1967:9) Nitekim, Hafız Mehmed Bey ve Ziver Bey gibi ikinci mâbeyncilik mevkisindeki şahısların, bir süre sonra başmâbeynciliğe tayin edilerek hizmet ettikleri birimin en üst mevkisine geldikleri görülmektedir. Örneğin Ziver Bey, H.18 Cemâziyülâhir 1288/M.4 Eylül 1871'de *kurenâ-yı sâni* iken serkurenâlığa getirilmiş, selefi Nevres Paşa'dan kalan maaş ve tayinât kendisine tahsis edilmiştir. H. Selh-i Şevvâl 1290/M. 22 Kasım 1873 tarihinde "*serkurenâlık hizmet-i celîlesine*" yine bir ikinci mâbeynci, Hakkı Bey tayin edilmiştir. Sultan Abdülaziz döneminin tanınmış devlet adamlarından birisi olan Nevres Paşa ise Tasvir-i Efkâr'ın H.25 Cemâziyülâhir 1283/M.4 Kasım 1866 tarihli 433. sayısında yer alan habere göre, "*mâbeyn-i hümâyûn'a me'mûr*" iken serkurenâlığa atanmıştır. (BOA.MB.İ...25-14, 27-106, 29-89; Hayta, 2002:43) Ancak, bu tayinden önce de Nevres Paşa ikinci kurenâlık ve takiben bir süre serkurenâlık yapmıştır. Nitekim, H.1278/M.1861-1862 tarihli devlet salnamesine göre serkurenâ Galib Bey'den sonra ikinci kurenâ olan Nevres Bey, bir yıl sonrasına ait H.1279/M.1862-1863 tarihli sâlnâmede ferik rütbesiyle serkurenâ mevkisinde görülmektedir. Bu tarihi takiben sâlnâmelerdeki mâbeynciler arasında ismine rastlanmayan Nevres Bey, H.1288/M.1871-1872 tarihli sâlnâmede bu kez müşir rütbesi ve Nevres Paşa unvanıyla yeniden serkurenâ olarak karşımıza çıkmaktadır. (Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye H.1278 Def'a 16:34, H.1289 Def'a 17:34, H.1288 Def'a 26:34; Bkz. Tablo-I)

İncelenen dönemde başmâbeynciliğe seçilenler arasında kurumun diğer önemli personeli olan mâbeyn kâtiplerine de rastlanmaktadır. Hatta mâbeynde kurenâ ve kâtipler arasında sık sık vazife değişimi yapıldığı söylenebilir. Örneğin, H.1280/M.1863-1864 tarihli devlet sâlnâmesi ve diğer def'alarda kâtip olarak görünen Şevket Bey'in ilerleyen tarihlerde kurenâlık ve serkurenâlık yapması bu mevkilerdeki değişimin bir örneğidir. Başka bir örnek olarak H.3 Safer 1279/M.31 Temmuz 1862 tarihinde mâbeyn kâtibi Hasan Bey serkurenâlığa tayin edilmiştir. H.28 Cemâziyülevvel 1287/M.26 Ağustos 1870 tarihinde ise "*çerağ buyrulan*" yani görevinden ayrılan serkurenâ Hurşid Bey'in yerine mâbeyn kâtiplerinden İzzet Bey getirilmiştir. Bununla birlikte, H.16 Zilka'de 1288/M.27 Ocak 1872 tarihli bir belgede Hurşid Bey'in kapıcılar kethüdalığından alınarak yeniden serkurenâlığa tayin edildiği görülmektedir. (Katiplikten kurenâlığa, kurenâlıktan kâtipliğe yapılan tayinler sâlnâmelerden görülebilmekte olup, bu hususta dikkate değer sayıda örneğin var olduğunu söyleyebiliriz. Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye H.1280 Def'a-18:33, vd.; BOA.MB.İ...18-1, 23-95, 26-17)

Kurenâ ve kâtiplerlerle birlikte başmâbeynci olarak tayin edilen mâbeyn mensupları arasında mâbeynin askeri personeli arasındaki yaverlere de rastlanmaktadır. H.27 Zilhicce 1283/M.2

Mayıs 1867’de “*yâver-i hârb-i hazret-i şehriyârî*” Cemil Bey, H.3 Receb 1290/M.27 Ağustos 1873’te ise seryâver Selami Bey serkurenâlığa getirilmişlerdir. (BOA.İ.DH...562-39135, BOA.MB.İ...29-3; Hayta, 2002:43)

İncelenen dönemde mâbeynci veya kurenâ tayinlerine geldiğimizde ise başmâbeyncilikte olduğu gibi yine mâbeyn başta olmak üzere sarayda diğer birimlerde görev yapan şahıslar arasından atamalar yapıldığı görülmektedir. Örneğin H.5 Ramazân 1280/M.13 Şubat 1864 tarihinde Yusuf Bey “*mâbeyn-i Hümayûn’a me’mûr*” iken mâbeynciliğe getirilerek “*silk-i kurenâya idhâl*” edilmiştir. Ayrıca yeni maaşı, eski maaşı olan 7.500 kuruşa bir misli zam yapılarak 15.000 kuruşa çıkarılmıştır. H.Gurre-i Cemâziyülevvel 1281/M.2 Ekim 1864 tarihinde ise mâbeyn ikinci kapı çukadarı Ahmed Bey “*silk-i kurenâ-yı hazret-i şâhâneye idhâl*” buyrulduğundan yerine başka bir mâbeyn görevlisi olan Gidiş Müdürü Abdi Efendi tayin edilmiştir. H.16 Zilka’de 1288/M.27 Ocak 1872 tarihinde şamdancıbaşı Mustafa Bey kurenâlığa getirilmiş, H.13 Safer 1290/M.12 Nisan 1873’te ise kurenâdan Ali Rıza Bey yâverliğe nakledildiğinden yerine Hasan Bey atanmıştır. (BOA.MB.İ...19/133. Yusuf Bey’e önceki maaşının bir misli eklenerek tahsis edilen 15.000 kuruş, ikinci mâbeynci maaşı ile aynı seviyededir. Bu bakımdan belgede açıkça belirtilmemekle birlikte Yusuf Bey’in bu mevkiye getirildiği düşünülmektedir. Bununla birlikte H.1283/M.1867 tarihli bir maaş defterinde Yusuf Bey’in eskisi gibi yine 7.500 kuruş maaş aldığı görülmektedir. Deftere göre ikinci kurenâ Hacı Halid Bey 15.000 kuruş maaş almaktadır. Bu bakımdan Yusuf Bey’in evvela ikinci kurenâlığa atandığı, ancak ilerleyen tarihlerde yerini Hacı Halid Bey’e bırakıp üçüncü kurenâlığa getirildiği düşünülebilir. Bu örnek aynı zamanda mâbeynci tayinleri hakkındaki sürekliliğin göstergelerinden birisi olarak sayılabilir. BOA.HH.d...735/2.)

Osmanlı arşivindeki Hazine-i Hassa Defterleri koleksiyonunda bulunan maaş defterleri ışığında serkurenâların görevde kaldıkları süreler hakkında izlenim elde edilebilmektedir. Nitekim, H.1288/M.1872 tarihli bir maaş defterinde aldıkları maaşlar ile tayin ve azil tarihleri detaylı olarak belirtilmiştir. Tayinlerin rûmî tarihle belirtildiği defterdeki kayıtlara göre, serkurenâ Hurşid Bey’in R.22 Temmuz 1288/M.4 Ekim 1872 tarihindeki çerağıyla yerine İzzet Bey atanmıştır. R.9 Ağustos 1288/21 Ekim 1872 tarihinde ise İzzet Bey’in beşinci kitâbete tayini ile Mehmed Bey serkurenâ olmuş, R.2 Teşrîn-i evvel 1288/M.14 Aralık 1872 tarihinde Mehmed Bey’in de çerağıyla Ziver Bey serkurenâ olarak tayin edilmiştir. (BOA. HH.d...752/1; Bkz. Tablo-IV) Defterdeki serkurenâ tayinlerine dair kayıtlar, yukarıda vurgulandığı gibi mâbeyncilikteki değişimin sürekliliğini göstermektedir. Nitekim defterden anlaşıldığı kadarıyla Hurşid Bey’in yerine atanan İzzet Bey sadece iki hafta üç gün görevde kalmıştır. Mehmed Bey ise Ziver Bey’in serkurenâlığa tayin edildiği tarihe kadar yuvarlak olarak iki ay bu makamda bulunmuştur. (Bkz. Tablo-IV)

İzzet Bey’in serkurenâlıktan mâbeyn beşinci kitabetine tayini dikkat çekici bir durumdur. Benzer biçimde Yaver Bey’de serkurenâlıktan alındıktan sonra çeşitli görevlerde bulunmuş ve mâbeyn hademeliğine getirilmiştir. H.23 Şevvâl 1280/M.1 Nisan 1864 tarihli bir belgeye göre, Yaver Bey serkurenâ iken 7.500 kuruş maaşla Rüsumât Meclisi azalığına tayin edilmiştir. H.29 Zilka’de 1287/M.20 Şubat 1871 tarihli başka bir belgede ise bu kez kendisinden “*kurenâ-yı şâhâne*” sıfatıyla bahsedilmekte, uhdesine “*ûlâ sınıf-ı evveli*” rütbesi tevcih edilerek 10.000

kuruş maaşla Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî azalığına atandığı belirtilmektedir. H.13 Şa'bân 1289/M.16 Ekim 1872'de ise Yaver Bey'in mâbeynde döndüğü, 5.000 kuruş maaşla mâbeyn hademesi olarak tayin edildiği görülmektedir. (BOA.MB.İ...17-50, 27-108, BOA.A.MKT.MHM.295-86; Hayta, 2002:65)

İzzet ve Yaver Beylerin başmâbeyncilikten sonra tayin edildikleri vazifelerin hangi sebeple belirlendiği, bu atamaların bir nevi tenzil-i rütbe niteliği taşıyıp taşımadığı hakkında bir yargıya varılamamaktadır. Ancak, tecrübeleri nedeniyle mâbeynde kalmaları gerektiğine karar verilip, uygun olduğu düşünülen görevlerle yeniden istihdam edilmeleri ihtimal dahilindedir.

Serkurenâlık yapmış olan padişah yaveri Cemil Bey'e geldiğimizde ise Yaver Bey'in ilk tayininde olduğu gibi, vazifeden alındıktan sonra bir şurada üyeliğe getirildiği görülmektedir. Ancak bu görevde Yaver Bey gibi fazla kalmamıştır. Tasvir-i Efkâr gazetesinin H.3 Zilka'de 1284/M.15 Şubat 1869 tarihli 696 numaralı sayısında kendisinden kurenâ sıfatıyla zikredilen yâver Cemil Bey'in Dâr-ı Şûrâ üyeliğine atandığı, ancak daha sonra üyeliğinin kaldırıldığı haberine yer verilmiştir. (Hayta, 2002:56)

İzzet, Yaver ve Cemil Beylerin aksine arşiv belgeleri ve kaynaklarda diğer serkurenâ ve kurenâların görevlerinden alındıktan sonra hangi vazifelerde bulunduklarına dair fazla bilgi mevcut değildir. Ancak yukarıdaki örneklerden hareketle yine mâbeyn bünyesindeki görevlere, saraydaki diğer birimlere ve çeşitli devlet memuriyetlerine atanmakta oldukları söylenebilir. Örneğin, H.26 Safer 1278/M.2 Eylül 1861'de eski serkurenâ Galib Bey'in liva (mirliva) rütbesiyle bir göreve yerleştirilmesi için serkaskerlik makamına müracaat edilmiştir. Bir yıl sonrasına, H. 20 Muharrem 1279/ M.18 Temmuz 1862 tarihli bir belgeye göre eski serkurenâ Emin Paşa'nın, Hakkı Paşa'nın vefatıyla şeyhülharemlik görevine tayin edilmesi kararlaştırılmıştı. H.29 Cemâziyülevvel 1289/M.4 Ağustos 1872 tarihinde ise Zabtiye Müsteşarı Süleyman Paşa'nın azliyle yerine eski serkurenâ Hurşid Bey tayin edilmişti. (BOA.İ.DH..654-45529, BOA.A.MKT.MHM.233-88, BOA.A.MKT.NZD.434-57; Bununla birlikte H.19 Şevvâl 1294/M.27 Ekim 1877 tarihinde eski serkurenâ Edhem Efendi'nin Hazine Kethüdalığı'na tayin edildiği görülmektedir. Edhem Efendi yukarıda belirtildiği üzere 1876 tarihinde V. Murad'ın tahta çıkmasıyla yeniden serkurenâ olmuştur. BOA.İ.DH..756-61708; Uzunçarşılı, 1967: 9)

Kurenâlara geldiğimizde, serkurenâlar gibi söz konusu maaş defterinden hareketle hizmet süreleri ve atandıkları diğer görevler hakkında detaylar elde etmemiz mümkündür. Ancak defterde ismi zikredilen kurenâlardan iki kişi hariç tümünün "*aher hizmete ta'yîn*" edildikleri ifade edilmekle birlikte, bu hizmetin ne olduğu açıkça belirtilmemektedir. Tayin edildikleri memuriyet açıkça belirtilen iki kurenâ mevcuttur. Bu şahıslar İbrahim Bey ile Tahir Bey'dir. R.19 Mart 1288/ M.31 Mayıs 1872 tarihinde Hüsni Bey'in yerine kurenâ olarak tayin edilen İbrahim Bey, R.24 Nisan 1288/M.6 Temmuz 1872 tarihinde "*yâverân silkine idhâliyle*" görevini yeniden Hüsni Bey'e devretmiştir. Hüsni Bey ise R.26 Nisan 1288/M.8 Temmuz 1872 tarihinde vazifesini Mazhar Bey'e bırakmıştır. Mazhar Bey de R.24 Mayıs 1288/M.5 Ağustos 1872 tarihinde başka bir hizmete tayin edildiğinden, kurenâlığa ait maaşının hazineye kalmasına karar verilmiştir. Yine, R.13 Nisan 1288/M.25 Haziran 1872 tarihli bir atama

kaydına göre, Halil Bey'in başka hizmete tayini ile yerine Tahir Bey, Tahir Bey'in R.27 Haziran 1288/M.8 Eylül 1872 tarihinde İbrahim Bey gibi “*yâverân silkine idhâliyle*” yerine tekrardan Hüsnî Bey tayin edilmiştir. (BOA.HH.d...752/1-4; Bkz. Tablo-IV)

Vazife süreleri açısından maaş defterindeki kayıtlar göz önünde bulundurulduğunda, Hüsnî Bey'in, yerine gelen İbrahim Bey'in yaver olarak tayini ile yeniden kurenâlığa döndüğü, ancak sadece iki gün sonra vazifesini Mahzar Bey'e devrettiği görülmektedir. Mazhar Bey vazifesinde aşağı yukarı bir ay kalabilmiştir. Defterdeki diğer kurenânın ise altı gün, iki hafta, yuvarlak olarak bir ay, bir aydan kısa veya uzun sürelerle ve yine yuvarlak olarak iki ay gibi zaman aralıklarında görevde bulundukları söylenebilir. (Bkz. Tablo-IV)

Sultan Abdülaziz dönemi mâbeyncilerinin görev ve vazifeleri açısından vurgulanması gereken diğer bir husus sahip oldukları rütbe ve nişanlardır. Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye def'alarında yer alan listelere göre bu dönemde en yüksek mâbeynci rütbesinin müşir olduğu görülmektedir. Listelerde ismi geçen diğer serkurenâlardan Şevket Bey hariç tümü ferik rütbesi taşımaktadır. Kurenâların sahip olduğu rütbelere ise, mirliva (liva) rütbesinden başlayarak miralay, binbaşı, kaimmakam, kolağası ve yüzbaşı olarak yukarıdan aşağıya doğru hiyerarşik bir dizilim göstermektedir. Yüzbaşidan daha düşük bir rütbe taşıyan herhangi bir kurenâyâ rastlanmamıştır. En yüksek nişan sahibi olan kişi ise yine Nevres Paşa'dır. Nevres Paşa birinci dereceden Osmanî ve Mecidî nişanlarını taşımaktadır. Nevres Paşa'dan sonra Hurşid Bey'in birinci dereceden Mecidî, Fuâd Bey'in ikinci derecelerden Mecidî ve Osmanî, diğer serkurenâlardan Şevket Bey'in ikinci dereceden Mecidî ile dördüncü dereceden Osmanî, Mehmed Bey'in ise üçüncü dereceden Mecidî ve ikinci dereceden Osmanî nişanlarını hamil oldukları görülmektedir. (Bkz. Tablo-I; Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye H.1277 Def'a-15:34, H.1278 Def'a-16:34; Sâlnâmelerdeki listelerde kurenânın askeri rütbelere sahip olmaları, mâbeyn katiplerinin sivil rütbelere sahip oldukları görülmektedir. Örneğin H.1280/M.1866-1867 tarihli sâlnâmeye göre mâbeyn başkâtibi Emin Bey “*ûlâ*”, diğer kâtipler Hilmi Efendi, Şevket Bey ve Muhtâr Efendi “*ûlâ sânisî*” rütbesini taşımaktadırlar. Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye H.1280 Def'a-18:33; Bu durum arşiv belgelerinde de görülmektedir. “*Mâbeyn-i Hümayûn beşinci kitâbetine ta'yîn buyrulan saâdetlû Ziyâ Bege (Paşa) emsâli vechle rütbe-i ûlâ sınıf-ı sanisi ihsan buyrulmağla*” BOA.İ.DH..509/34669, 730-50855 vd. Bununla birlikte, Yaver Bey örneğinde olduğu gibi başka vazifeye sivil rütbeyle tayin edilen kurenâyâ rastlanmaktadır. BOA.A.MKT.MHM.295-86)

Mâbeyncilere dönem içinde ihsân edilen nişanlara ait berâtlarda söz konusu nişanın veriliş sebeplerine dair detaylar mevcuttur. Örneğin, H.Evâhir-i Receb 1278/M.16 Ocak 1862 tarihli beratta kendisinden “*iftihâr'ül-emasîd ve'l-ekârim Hâlid Bey zîde ulvuhû*” ibareleriyle bahsedilen kurenâ Hacı Halid Bey, “*mevsûf olduğu hamîyyet ve istikâmeti ve umûr-ı me'mûresinde ibrâz-ı mesâi-i cemileye say' ve dikkâtî*” gibi özellikleri nedeniyle üçüncü dereceden Mecidî nişanına uygun görülmüştü. Hacı Halid Bey ve diğer mâbeyncilere verilen nişanlar diğer Osmanlı devlet memurlarında olduğu gibi derece olarak yükseldikçe bir önceki ihsanda verilen nişan, o nişana yeni sahip olana ait olmaktadır. Örneğin H.24 C.Evvel 1279/M.22 Kasım 1862 tarihinde, serkurenâ Yaver Bey'e ikinci dereceden Osmanî nişanı verildiğinden ondan kalan üçüncü rütbeden nişan-ı Osmanî Halid Bey'e verilmişti. Belgeye

göre diğer kurenâlar Emin ve Tefvîk Beyler üçüncü dereceden, Mehmed Ali ve Hâsan Beyler dördüncü dereceden Osmanî, Mehmed Bey ise üçüncü dereceden Mecidî nişanına sahiplerdi. (BOA.A.DVN.MHM.35-53, BOA.İ.DH..499-33913;)

Mâbeyncilere verilen nişanlara dair haberler bazen Takvîm-i Vakayî'de yayınlanıyordu. Gazetenin H.14 Ramazan 1280/M.22 Şubat 1864 tarihli 736. sayısındaki habere göre serkurenâ Ali Bey'e ikinci, kurenâ Yusuf Efendi'ye üçüncü ve kurenâdan Necib Efendi'ye yine üçüncü dereceden nişan-ı Osmanî ihsan edilmişti. Gazetenin H.5 Şa'bân 1288/M.20 Ekim 1871 tarihli 1421. sayısında ise serkurenâ Ziver Bey'e tebdilen, yani üçüncü derece yerine ikinci dereceden nişan-ı Osmanî ihsan edildiği haberine yer verilmişti. Takvîm-i Vakayî', Def'a-736, 1421)

3.4.Sultan Aziz Döneminde Mâbeyncilerin Maaş, Tâyinât ve Diğer Gelirleri

Mâbeyn mensuplarının maaşları saraya bağlı bütün masrafların karşılandığı Hazine-i Hassa tarafından ödenmekteydi. (H.1279/M.1863 tarihli bir belgeye göre harem, kurenâ beyler, mâbeyn kâtipleri ve saraylıların maaşları Arabi aylara göre, yani hicrî tarihle verilmekte iken, Eylül ayından itibaren “*şemsîye tahvîl*” edilerek rûmî tarihe göre verilecekti. BOA. MB.İ...18-21). Bu maaşların karşılandığı Hazine-i Hassa açısından saraya bağlı birimlere yapılan harcamalar önemli bir gider kalemiydi. Bunlar arasında mâbeyn, harem ve Hazine-i Hassa'ya bağlı diğer birimlerle, saray ve köşk gibi yerlerdeki personelin maaşı gelmekteydi. (Terzi, 2000:124) Sultan Abdülaziz döneminde Hazine-i Hassa ve saraya ayrılmış tahsisatın miktarında birtakım kısıntılara gidilmek zorunda kalınmıştı. Nitekim Sultan Abdülmecid döneminde başlayan borçlanma ve gittikçe artan masraflar devletin ciddi bir ekonomik sıkıntıyla karşı karşıya gelmesine sebebiyet vermişti. Bununla birlikte söz konusu dönemde mâbeyncilere verilen maaşlar esas itibarıyla serkurenâdan başlayarak en alt rütbedeki kurenâyâ göre değişim göstermekteydi.

Sultan Abdülaziz, saltanatının ilk yıllarında mali vaziyetin kritik durumda olması sebebiyle bir tasarruf programı yürürlüğe koymuştu. H.1279/M.1862 tarihinden itibaren çıkardığı bir hatla bu program yürürlüğe girmişti. Program dahilinde Hazine-i Hassa'nın düzenli olarak verilmekte olan tahsisatı azaltılmıştı. Bu tarihlerde Hazine-i Hassa ayda 15 bin kese yani 7.500.000 kuruşluk tahsisata sahipti. Önceden belirlenmeyen masraflar (*mesârif-i gayr-i melhûz*) için ayrıca Hazine-i Hassa'ya ayda 5 bin kese verilmekteydi. Tasarruf tedbirleri kapsamında söz konusu 5 bin kesenin alınmasından vazgeçildi. Hanedan mensuplarının tahsisatı azaltıldığı gibi hizmet karşılığı olmayan genel maaşların kesilmesi ve lüzumsuz hizmetlerin kaldırılması kararlaştırıldı. Bunlar arasında memur ve kâtiplere verilen tayinatlar da vardı. (Karamursal, 1989:83)

Tanzimât döneminde mabeyncilerin maaşlarına bakıldığında, serkurenânın 30.000, ikinci kurenânın 15.000, diğer kurenânın ise 7.500-5.000 kuruş arasında değişen maaşlar aldıkları görülmektedir. (Göncü, 2006:80) Sultan Abdülaziz'in saltanat yılları açısından ise bu rakamlarda tasarruf tedbirleri kapsamında yapılan azaltmalar dışında dikkate değer değişimlerin olmadığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte daha az miktarda yani 3.000 kuruş maaş alan kurenâlara rastlandığını belirtmek gerekir. Tedbirler kapsamında maaşlardan yapılacak bu kesintiler mevkilere göre yapılmaktaydı. H.Gurre-i Ramazan 1279/M.20 Şubat 1863 tarihli bir belgede bu doğrultuda icra edilecek bazı düzenlemeler belirtilmişti. Buna göre

Hazine-i Hassa'ya verilecek maaşın 80, Darüssaade Ağası Talha Ağa'nın maaşının 40, serkurenâ Yaver Bey ile mâbeyn başkâtibi Mustafa Efendi'nin maaşlarının 50'şer kese "*tenzil ve taklîli*"ne karar verilmişti. Ayrıca kurenâlar Emin, Hasan, Refik ve Asım Beylere ait maaşlardan 1.000 kuruş tutarında tenzile gidilmesi kararlaştırılmıştı. (BOA.MB.İ...18-150)

Yapılan bu tenzillere dair bazı detaylar Hazine-i Hassa Defterleri koleksiyonundaki maaş defterlerinde mevcuttur. Bu defterlerden, H.1283/M.1867 tarihinde mâbeyncilere verilen maaşların dökümlerini içeren bir örnekte, tenzil öncesi ve sonrasındaki maaş miktarları kaydedilmiştir. Kayıtlara göre serkurenâ Nevres Paşa 30.000 kuruş maaş almakta iken maaşı 23.833 kuruşa, ikinci kurenâ Hacı Halid Bey'in maaşı 15.000 kuruşdan 12.333 kuruşa indirilmiştir. Diğer kurenâların maaşına gelindiğinde herhangi bir tenzilata gidilmediği görülmektedir. Deftere göre kurenâdan Yusuf Bey 7.500, Ziver Bey 5.000, Fuad Bey 5.000, Ziya Bey 3.000 ve Remzi Bey 3.000 kuruş tutarında maaş almaktaydılar. Eski kurenâ Selim Bey'e ise 19 gün boyunca yaptığı kurenâlık nedeniyle "*kıst'ül-yevm*" hesabıyla, 3.000 kuruş üzerinden 1.838 kuruş 20 para maaş ödenmişti. (Bkz. Tablo-III; Defterde mâbeyn amirlerinden başkâtip Emin Bey'in serkurenâ Nevres Paşa gibi 30.000 kuruş maaş aldığı görülmektedir. Emin Bey'in maaşı aynı şekilde kesintiyle 23.833 kuruşa gerilemiştir. Deftere göre ikinci kâtip Hilmi Efendi ise 15.000 kuruşla ikinci kurenâ ile aynı maaşı almaktadır. Üçüncü kâtip Şevket Bey, 10.000, dördüncü kâtip Muhtar Bey 7.500 kuruş maaşa sahiptir. Bu örneklerden yola çıkarak mâbeynci ve kâtip maaşlarının genellikle aynı seviyede olduklarını söyleyebiliriz. BOA.HH.d...735/2)

Söz konusu defterde hanedan mensupları ve bazı saraylılara ait maaşlara baktığımızda, Sultan Abdülaziz'in büyük şehzadesi Yusuf İzzettin Efendi'nin 50.000 kuruş maaş almakta iken maaşının kesinti ile 38.332 kuruşa indirildiği görülmektedir. Diğer hanedan mensupları Mahmud Celalettin Efendi ile Mehmed Selim Efendi 25.000 kuruş, Saliha Sultan 20.000, Nazime Sultan ise 10.000 kuruşluk maaşlara sahiptirler. Defterde Yusuf İzzettin Efendi haricinde kalan hanedan mensubu maaşlarında kesinti olmadığı görülmektedir. Padişahın eşlerine gelindiğinde ise başkadın Dürrinev Kadınefendi 30.000, ikinci kadın Edadil Kadınefendi 25.000, üçüncü kadın Hayranıdil Kadınefendi 20.000 kuruşluk maaşlar almaktadır. Harem amirlerinden başhazinedar ise Hayranıdil Kadınefendi gibi 20.000 kuruş tutarında maaşa sahiptir. (BOA.HH.d...735/2)

Görüleceği üzere bazı hanedan mensupları ve saraylılar arasında Yusuf İzzettin Efendi hariç Serkurenâ Nevres Paşa'dan yüksek maaş alan bir kişi yoktur. Defterdeki rakamlar, Nevres Paşa'nın bazı şehzâde ve sultanlardan fazla maaş aldığını, aynı zamanda maaşının padişahın başkadını ile eşit seviyede olduğunu göstermektedir.

Yine Hazine-i Hassa Defterleri koleksiyonunda bulunan ve mâbeyncilerin tayinlerinden bahsedilirken değinilen H.1288/M.1872 tarihli maaş defterinde, söz konusu tenzilata dair bir kayda rastlanmaması dikkat çekmektedir. Deftere göre halef-selef olarak serkurenâlığa tayin edilen Hurşid, İzzet ve Hafız Mehmed Beylerin maaşları 30.000 kuruş tutarındadır. Kurenâlar arasında Fahri Bey'in 7.500 kuruşluk maaşının 2.500 kuruş zamlı 10.000 kuruşa yükseldiği görülmektedir. Diğer kurenâlar Tahir, Halid, Hüsni, İbrahim, Mazhar, Neşet, Halil, Nuri ve

Mehmed Ali Beyler, eşit bir biçimde 5.000 kuruş maaş almaktadır. (BOA. HH.d...751/1-4; Bkz. Tablo-IV)

Mâbeyncilere verilen maaşlar herhangi bir göreve tayin edilmedikleri zaman “*hazîne-mande*” olmakta, yani hazineye kalmaktadır. Tayin ve terfi gibi durumlarda ise seleflerinden veya yerine geldikleri kimselerden kalan maaş ve tayinatlar kendilerine tahsis edilmektedir. (Bu uygulama Sultan Abdülhamid döneminde de geçerliliğini koruyordu. Kanat, 2018: 27) Bu hususta görülen diğer bir uygulama ise, hazineye kalmış maaşlardan görevli personelin maaşlarına ilave edilmesidir. Bu hususta çok sayıda belge mevcuttur. Bunlardan birine göre, H.18 Cemayizülâhir 1288/M.4 Eylül 1871 tarihinde kurenâ-yı sâni Ziver Bey serkurenâlığa tayin edildiğinden selefi Nevres Paşa’dan kalan 30.000 kuruş maaş, erzak ve yem tayinatı kendisine tahsis edilmişti. Ziver Bey’den kalan ikinci kurenâ maaşı olan 10.000 kuruşun 2.500’er kuruşun kurenâdan Halid ve Fahri beylere, 1.000 kuruşun kurenâ Saadüddin Bey’e, 1.500 kuruşun mâbeyn hademesi Nuri Bey’e, 500 kuruşun üçüncü hazinedar Ebrukemal Kalfa’nın maaşlarına eklenmesi kararlaştırılmıştı. (BOA.MB.İ...25-14)

H.21 Rebiülâhir 1290/M.18 Haziran 1873 tarihli başka bir belgeye göre ise, ikinci kurenâ İbrahim Bey yâverliğe nakledilip Fahri Bey kurenâ sınıfına dahil edilmiş, kurenâ İsmâil Bey yaverliğe, Halid Bey kurenâlığa, kurenâdan diğer Hâlid Bey mâbeyn hademeliğine atanmıştı. Bu sebeple, İbrâhim Bey’den kalan 10.000 kuruş maaşın 7.500 kuruşunun Fahri Bey’e, İsmail Bey’in 5.000 kuruş maaşıyla tayinatının Halid Bey’e verilmesi kararlaştırılmıştı. Mâbeyn hademeliğine tayin edilen diğer Halid Bey’in kurenâ maaşı olan 5.000 kuruştan 1.500 kuruşunun uhdesinde bırakılarak geriye kalan 3.500 kuruşla birlikte İbrahim Bey’in kurenâ-yı sânilik maaşından kalan 2.500 kuruş ise hazineye terk edilmişti. (BOA.MB.İ...25-4, 28-121) Bu rakamlar aynı zamanda başka görevlere veya birbirlerinin yerine tayin edilen mâbeyncileri maaşlarının şahıslara göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Mâbeyn mensuplarının emekli maaşları eskiye nazaran daha düşük miktarlardaydı. Emekli olacaklar için uygun bir maaş belirlenmeye çalışılır ve ona göre tahsisler yapılırdı. (Kanat, 2018:27-38) Bununla birlikte arşiv belgelerinden hareketle mâbeyncilerin emekli maaşlarının, görevdeyken aldıkları maaşlar üzerinden hesaplandığını söyleyebiliriz. Yıldız evrâkı arasında bulunan H.1293/M.1876 tarihli “*Cennetmekân Abdülaziz Hân hazretleri zamânında mâbeyn-i hümâyûnda bulunan me’mûrinin esâmîsiyle mikdâr-ı maâşlarını mübeyyin defterdir*” başlıklı bir Journâl Defteri’nde padişahın hizmetinde bulunan bazı mâbeyncilerin muvazzaf yani görevli oldukları esnada aldıkları maaşlarla, emekli maaşlarına ve istihdam edildikleri sürelerle yer verilmiştir. Bu sürelerle birlikte muvazzaf ve tekaüd yani emekli maaşlarının yer aldığı sayfanın üzerindeki başlıkta mâbeynden ayrıldıkları “*hizmedlerinden afv buyrulan bendegân*” ifadesiyle belirtilmektedir. Defterin “*mülâhaza*” başlıklı kısmında bulunan “*bir me’mûriyete*” ifadesinden ise, başka görevlerde istihdam edilmelerinin düşünüldüğü anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo-V; BOA.Y.PRK.HH.1-41/3; Darbeden sonra Sultan Abdülaziz’in mâbeyn teşkilatı, kâtipleri ve yaverleri Hüseyin Avni Paşa tarafından saraydan çıkarılmış, Sultan Murad’ın saltanatının başlamasıyla Hazine Kethüdası Edhem Bey başmabeynci, Seyyid Bey ikinci mâbeynci olmuşlardı. Hüseyin Avni Paşa’nın dostu ve adamı olarak nitelendirilen Hafız

Mehmed Bey ve paşanın casusluğunu yaptığı öne sürülen Fahri Bey mâbeynden çıkarılanlar arasındaydı. Öztuna 2015:121)

Söz konusu Jurnâl Defteri'ne göre, Sultan Abdülaziz döneminin son serkurenâsı Hafız Mehmed Bey, 13 yıl mâbeynde görev yapmış olup muvazzaf maaşı 30.000, tekaüd maaşı ise 3.000 kuruştur. İkinci mâbeynci Fahri Bey ise 9 yıl görev yapmış olup, emekli olmadan önce 10.000 kuruş maaş almakta iken tekaüdlük maaşı 1.500 kuruş olarak belirlenmiştir. Defterde ismi geçen diğer kurenâdan İbrahim Bey 6 yıl görevde kalmış, vazife maaşı 7.500 kuruş iken emeklilik maaşı 1.500 kuruş olarak belirlenmiştir. Deftere göre, mâbeynde 7 yıl görev yapan Tahir Bey ile, 5 yıl görev yapan Halid Bey aynı muvazzaf ve tekâüd maaşına sahiptir. Sultan Abdülaziz'e 5 yıl mâbeyncilik hizmeti veren kurenâ Saadüddin Bey ise 5.000 kuruşluk muvazzaf maaşına karşın diğerleri gibi 1.500 kuruş maaşla emekli edilmiştir. (Bkz. Tablo-V; BOA.Y.PRK.HH.1-41/3)

Bu maaşlar göz önünde bulundurulduğunda, serkurenâ Hafız Mehmed Bey'in muvazzaf maaşının onda bir oranıyla emekli edildiği anlaşılmaktadır. İkinci kurenâ Fahri Bey'den itibaren diğer mâbeyncilere farklı muvazzaf maaşlarına rağmen aynı miktarda tekaüd maaşının verilmesi ise dikkat çekmektedir. Bununla birlikte defterde bu kısma, yani tekaüd maaşların bulunduğu yerin üzerine çizgi çekilmesi, maaşların yanlış hesaplandıkları veya yeniden düzenlenmek üzere tekrardan ele alınmış olabilecekleri ihtimalini akla getirmektedir. (BOA.Y.PRK.HH.1-41/3)

Mâbeyn mensupları maaşları dışında yılın belli dönemlerinde verilen ve verildikleri aya göre adlandırılan İydiye (Bayram), Muharremiye (Yılbaşı) ve Ramazaniye gibi atiyeler almaktaydılar. (Mabeyn personeli ve diğer saray mensuplarına verilen söz konusu atiyeler defterlere kaydediliyordu. Ramazan ayında verilen Ramazaniye atiyelerine ait bir defter için, BOA.HH.d...27803; Göncü, 2006:80) Bunların yanı sıra, zaman zaman hanedan mensupları tarafından mâbeyncilere çeşitli miktarlarda atiyeler veriliyordu. Örneğin, H.1285/M.1868 tarihinde serkurenâ Osman Bey'e, 20.000, kurenâ-yı sâni Fuad Bey'e 6.000, kurenâdan Hafız Mehmed, Ziver, Hayri ve Mehmed Bey'lere 5.000 kuruş tutarında atiyeler verilmişti. Belgede ismi açıkça belirtilmemekle birlikte atiyeleri veren kişinin Pertevniyal Valide Sultan olduğu akla gelmektedir. R.14 Haziran 1288/M.26 Haziran 1872 tarihli başka bir belgeye göre ise hanedanın ileri gelenlerinden Adile Sultan, saraya yaptığı bir ziyarette mâbeyn personeli ve hademelere çeşitli miktarlarda atiyeler ihsan etmiş, bu kapsamda serkurenâ Hurşid Bey'e 400 lira, mâbeyncilere ise 100'er lira vermişti. (BOA.HH.d...27795, BOA.TS.MA.e...602-314)

Mâbeyncilerin görevleri karşılığı aldıkları tayinatlar ise çeşitli miktarlarda yem, erzak ve iâşe maddeleri gibi kalemlerden oluşmaktaydı. Bu tahsisatlar Mezbaha, Hatab Ambarı, Erzak Ambarı, Matbah-ı Amîre ve İstâbl-ı Amîre gibi saraya bağlı birimlerden karşılanmaktaydı. Tayinatlar yukarıda vurgulandığı üzere tasarruf kapsamında bir müddet kaldırılmışlarsa da, ilerleyen tarihlerde yeniden verilmeye başlandıkları görülmektedir. Söz konusu tayinatlara ait detaylar maaşlar gibi yine Hazine-i Hassa defterleri vasıtasıyla tespit edilebilmektedir. Örneğin koleksiyonda bulunan bir tayinat defterine göre, H.1291/M.1871 tarihinin Mart ayından itibaren bir yıl zarfında serkurenâ Mehmed Bey'e aylık 90, kurenâ Hakkı Bey'e ise 50 kile dakik yani

un tayinatı verilmişti. (Deftere göre serkurenâ ile mâbeyn başkâtibi aynı miktarda tayinat almaktaydı. BOA.HH.d...421/4-5; Göncü, 2006: 80)

Elde ettikleri gelirlerle birlikte mâbeyncilerden zaman zaman devlet tarafından düzenlenen yardım kampanyalarına destek vermeleri istenmekteydi. Nitekim, Takvîm-i Vakayî'nin H.8 Şa'bân 1280/M.18 Ocak 1864 tarihinde yayınlanan 731. sayısına göre, kış ayında zor duruma düşen Çerkes muhacirleri için düzenlenen yardım kampanyasına devlet ricâli ve çeşitli birimlerdeki memurlar gibi mâbenyciler de katılmıştı. Kampanyaya bu tarihte serkurenâ olan Hasan Bey 5.000, kurenâ Halid Bey 4.000, Ziver Bey 1.500, Mehmed Bey ise 1.500 kuruş tutarında katkıda bulunmuşlardı. (Takvîm-i Vakayî' Def'a-731)

Sonuç

Osmanlı devletinin bürokratik yapısında Sultan II. Mahmud'la başlayan ve Tanzîmat süreciyle devam eden yapısal değişimler neticesinde, devlet mekanizmasına yeni kurumlar dahil olmuştur. Bunlardan birisi saray, hükümet ve diğer devlet kurumları arasındaki ilişkileri yürüten Mâbeyn-i Hümâyûn veya mâbeyndir. Fiziksel yapısı gibi işlev açısından da iki kısma ayrılan Mâbeyn-i Hümâyûn'da, resmi işlerin yürütüldüğü ve esas mâbeyni teşkil eden kısımda isimlerini kurumun kendisinden alan mâbeynciler vazife yapmaktadır. Mâbeynciler, amirleri olan başmâbeynci nezâretinde sarayda önemli hizmetleri yerine getirmektedir. Yüksek derecede rütbe ve nişanlara sahip olan bâşmabeynci aynı zamanda devlet ricâli arasında sayılmaktadır. Başmâbeyncinin emrinde istihdam edilen ve sayıları değişkenlik arzeden mâbeynciler ise genellikle daha alt derecede rütbe ve nişanlara sahiplerdir. Ancak bu nişan ve rütbelerin derecesi memuriyetlerinde yükseldikçe artmaktadır. Arşiv belgeleri ve kaynaklarda başmâbeyncilerden *serkurenâ*, mâbeyncilerden *kurenâ* sıfatıyla bahsedildiği görülmektedir.

Sultan Abdülaziz döneminde, cazip bir memuriyet olduğu için talep edilen bir görev olan mâbeyncilikte istihdam edilen personelin vazifeleri ana hatlarıyla, saray içi ve saray dışında icra edilenler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu görevler arasında ilk sıraya saray ve hanedana ait işlerle ilgili vazifeler konulabilir. Bunlarla birlikte başmâbeyncilerin en önemli görevlerinden birisi şüphesiz artık padişahla görüşebilmenin tek vasıtası haline gelmiş olan mâbeyne gelenlerin karşılanması, istirahatleri ve görüşmenin sağlanmasıdır. Ayrıca sarayla ilgili en küçük resmi işlemler dahi onay ve izinleri ile yapılabilmektedir. Başmâbeynciler sarayla ilgili işler için Hazine-i Hassa bünyesinde ayrılan tahsisatı idare etmekte, görevden alındıkları zaman, yaptıkları harcamaların muhasebesi tutulmaktadır. Bu muhasebeye dair özetlerle birlikte, seleflerinden kendilerine kalan eşya, nişan ve benzeri değerli şeylerin yanı sıra tahsisatın kalanını haleflerine teslim etmektedirler. Başmâbeynciler ve mâbeynciler tarafından saray içinde icra edilen diğer bazı görevler ise, diğer kurum ve kişilerle yazışmalar yapmak, padişahın emirlerini fiili olarak yerine getirmek ve sarayı ilgilendiren konularla meşgul olmak gibi kısmen daha ikincil planda kalan vazifelerdir.

Mâbeyncilerin sorumlu oldukları vazifeler hususunda ikinci gruba, yani saray dışında icra edilenlere padişahın gezi ve ziyaretlerinde maiyetinde bulunmak, tarafından gönderilen emir ve resmi tebliğleri ilgili şahıslara iletme, birtakım hizmetleri yerine getirmek için emredilen yerlere gitmek ve ilgili şahıslarla görüşmek gibi görevler örnek gösterilebilir. Bu dönemde

mâbeyn mensuplarından bazıları Sultan Abdülaziz’le birlikte Avrupa’ya giden kafilede yer almışlardır.

Tanzimât’la birlikte ülkedeki siyasi hayatın yeni bir ivme kazanması ve Bâb-ı Âlî’nin devlet yönetiminde önemli rol oynamaya başlamasıyla, sarayı temsil eden Mâbeyn-i Hümayûn, saray ve hükümet arasındaki ilişkilerin odağında yer almaya başlamıştır. Bu değişimin bir yansıması olarak incelenen dönemde bazı mâbeyn mensuplarının siyasi faaliyetlere dahil oldukları ve yaşanan gelişmelerde etkili oldukları görülmektedir. Nitekim çeşitli kaynaklar, 1876 tarihinde yaşanan darbeye mâbeyn mensuplarından bazılarının dolaylı veya doğrudan karıştıklarını, hatta Sultan Abdülaziz’in vefatından sorumlu tutularak suçlu bulunduklarını göstermektedir. Söz konusu hadiselerde isimleri geçen mâbeyn mensuplarından Hafız Mehmed Bey, Fahri Bey ve Atıf Bey, yaşadıkları hadiseler ve gelişmelere dair tanıklıklarını içeren eserler kaleme almışlardır. Bu eserleri, sonraki dönemde aynı kurumda çalışmış olan Tahsin Paşa, Lütfi Simavi Bey, Halid Ziya Bey, Ali Fuad Türkgeldi ve diğer şahıslarca tarafından kaleme alınanların ilk örnekleri arasında saymak mümkündür.

İncelenen dönemde serkurenâlık ve kurenâlık görevlerinde tayin ve azillerin sıkça yapılmış olması dikkat çekmektedir. Belgelerde iki hafta görevde kalan serkurenâlar ile sadece iki gün kurenâlık yapan kişilere rastlanmaktadır. Mâbeyncilerin görevden alındıktan sonra bazen üst düzey görevlere, bazen yine mâbeyn başta olmak üzere, saray ve devletin diğer birimlerinde daha alt görevlere daha az maaşla tayin edildiklerine dair örnekler mevcuttur. Ancak, yaşanan sürekli değişimler nedeniyle, bu hususta net tespit yapmak zordur. Başmâbeynci tayinlerinde bilhassa ikinci mâbeyncilerden ve diğer mâbeyn mensuplarından sıklıkla tercih yapılmış olduğu görülmektedir. Bu durum mâbeynciler için de geçerli olup, benzer şekilde ağırlıklı olarak mâbeyn bünyesiyle saray ve sarayla bağlantılı diğer birimlerde görevli personel arasından seçilmişlerdir. Bu yerler arasında Topkapı Sarayı’ndaki Enderûn Mektebi’nin ilk sırada geldiği görülmektedir. Bu bakımdan eski önemini kaybetse de, Enderûn’un padişah hizmetinde istihdam edilecek kişilerin yetiştiği temel kurum olma niteliğini devam ettirdiği görülmektedir.

Sultan Abdülaziz döneminde, padişahın kullanımına göre mâbeyn hizmetinin verildiği Dolmabahçe, Çırağan ve Beylerbeyi gibi saraylarda vazife yapan mâbeyncilerin isim, rütbe ve nişanları hakkındaki bilgilerin elde edilebildiği kaynaklar arasında devlet sâlnâmeleri yer almaktadır. Sultan Abdülaziz’in saltanat yıllarını içeren H.1277-1293 /M.1860-1876 tarihleri arasında yayınlanan Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye def’alarında, mâbeynde istihdam edilen personel ve yaverlerin listeleri mevcuttur. Bu listelerde başmâbeynci olarak Ahmed Efendi, Galib Bey, Nevres Paşa, Hasan Bey, Ali Bey, Cemil Bey, Fuad Bey, Hurşid Bey, Şevket Bey ve Hafız Mehmed Bey olmak üzere on kişinin ismi tespit edilmiştir. (Bkz.Tablo-I) Ancak, yukarıda vurgulandığı gibi sâlnâmelerde ismine rastlanmayan başmâbeyncilere arşiv belgeleri ve diğer kaynaklarda rastlanması, dönem içinde serkurenâlığa getirilenlerin sayısının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye sayılarındaki kurenâ listelerine gelindiğinde ise, en az üç, en fazla yedi kişinin mâbeynci olarak istihdam edildiği görülmektedir. Özellikle padişahın ilk saltanat yıllarından sonra mâbeynci sayısı artmıştır. Bu rakamlar ilerleyen yıllara

göre beş-altı kişi olarak değişmektedir. (Bkz.Tablo-I-II) Ancak serkurenâlıkta olduğu gibi, sâlnâme listelerinde mevcut olmayan bazı mâbeyncilerin isimlerine yine arşiv belgelerinde rastlanmaktadır. Buradan hareketle en azından yedi-sekiz mâbeyncinin incelenen dönemde aynı anda görev yapmış olması ihtimal dahilindedir.⁹

İncelenen dönemde mâbeyncilerin gelirlerini başta aylık olarak aldıkları maaşlarla yine aylık olarak kendilerine verilen tayinatlar ve bazı zamanlarda ihsan edilen atiyeler oluşturmaktadır. Bu tarihlerde devletin yaşamakta olduğu mali sorunlar sebebiyle maaş ve tayinatlarda bir miktar kesintiye gidilmiştir. Ancak kesintilerin sürekli olmadığı ve bir süre sonra eski oranlara geri dönüldüğü görülmektedir.

Mâbeyncilere Hazine-i Hassa tarafından verilen maaş ve tayinatların miktarı, sahip oldukları derece ve rütbeye göre yukarıdan aşağıya doğru bir eğilim grafiği sergilemektedir. En yüksek maaşı alan serkurenâlar aynı zamanda devlet hiyerarşisinde de yüksek maaş alan memurlar arasına girmektedir. Nitekim, maaşları bazı şehzâde, sultan ve padişah eşlerinden yüksektir. Kısa süreli kesintiler ve istisnai durumlar sayılmazsa maaşları genel olarak 30.000 kuruş tutarındadır. Aynı şekilde kurenâ maaşları da ikinci mâbeynciden başlayarak 15.000-3.000 kuruş arasında değişen bir grafik sergilemektedir.

Bir mâbeyncinin maaşı ilk tayinle birlikte verilmeye başlanmakta ve genelde yerine geldiği şahıs üzerinden tahsis edilmektedir. Ayrıca, görevden ayrılan bazı personelin maaşlarından yapılan kesintiler diğer maaşlara eklenmektedir. Herhangi bir görevliye tahsis edilmeyen, diğer personelin ve saray çalışanlarının maaşına eklenmeyen veya yalnızca bir kısmı eklenen maaşlar ise hazineye bırakılmaktadır. Emeklilik durumunda ise yine rütbe ve dereceler dikkate alınarak maaş tahsis edilmekle birlikte, bu maaşların muvazzaf yani görevdeyken alınan maaşlara nazaran düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

⁹ II. Abdülhamid döneminde mâbeyncilerin sayısı genelde sekiz olup, dördü sarayda gece nöbetçisi olarak kalmaktadır. Bu tarihlerde mâbeynin ehemmiyet kazanmasının bu sayının oluşumunda etkili olduğu düşünülebilir. Kanat, 2015:437; İncelenen dönem açısından bakıldığında bu sayıya başmâbeynci eklendiğinde aynı anda hizmet veren yedi-sekiz mâbeynciyle karşılaşılmaktadır. Ancak her zaman bu sayıda mâbeyncinin görev yapmadığını söylemek gerekir. Ayrıca maaş defterlerinde sekizden fazla mâbeyncinin isminin mevcudiyeti tayin ve azille ilgili olup, söz konusu şahıslar aynı anda mâbeyncilik yapmamaktadır. BOA.HH.d...735/2.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

A.DVN.MHM. (Sâdaret Mühimme Evrâkı)

Nr.35-53

A.AMD. (Sadâret Amedî Kalemi Evrâkı)

Nr. 10-64.

A.MKT.MHM. (Sadâret Mühimme Kalemi Evrâkı)

Nr. 233-88, 295-86

A.MKT.NZD. (Sadâret Nezâret ve Devâir Evrâkı)

Nr.357-21, 434-57,

İ.DH..(İrâde Dahîliye)

Nr. 499-33913, 509/34669, 562-39135, 654-45529, 730-50855, 756-61708

İ.HR..(İrâde Harîciye)

Nr.186-10351

HAT.(Hatt-ı Hümayûn)

Nr.697-33661

HH.d...(Hazine-i Hassa Defterleri)

Nr.421, 735, 752, 2337, 27795,

TS.MA.e...(Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrâkı)

Nr. 602-314 613-5, 630-118, 631-27, 860-43, 861-22,

MB.İ...(Mâbeyn-i Hümayûn İradeleri)

Nr.17-50, 18-1, 18-21, 18-150, 19-133, 20-39, 25-14, 26-17, 27-106, 28-107, 28-121, 29-3, 29
89,

30-9

Y.PRK.HH. (Yıldız Perâkende Evrâkı Hazîne-i Hassa)

Nr.1-41.

Gazeteler

Takvîm-i Vakayi'

Def'a-728, 731, 736, 763, 1421.

Sâlnâmeler

Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye

H.1277 Def'a-15, H.1278 Def'a-16, H.1279 Def'a-17, H.1280 Def'a-18, H.1281 Def'a 19, H.1282 Def'a-20, H.1283 Def'a-21, H.1284 Def'a -22, H.1285 Def'a-23, H.1286 Def'a-24, H.1287 Def'a-25, H.1288 Def'a- 26, H.1289 Def'a-27, H.1290 Def'a-28, H.1291 Def'a- 29, H.1292 Def'a-30, H.1293 Def'a 31.

Kitap, Makale ve Tezler

Akyıldız, Ali, (2003) “Mâbeyn-i Hümâyûn”, *DİA*, XXVII, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınevi. 283-286.

_____ (1993), *Tanzimât Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856)*, İstanbul: Eren Yayınları,

Baykal, Bekir Sıtkı, (1989), *İbretnümâ ve Mâbeynci Fahri Bey'in Hatıraları ve İlgili Belgeler*, Ankara: TTK. Yayınları.

Devellioğlu, Ferit, (2003), *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (20.Baskı) Ankara: Aydın Kitabevi,

Doğan, Ayhan, (2013) “R.1286-1288/M.1870-1872 Tarihli Ceyb-i Hümâyûn Defterleri'ne Göre Sultan Abdülaziz'in Özel Hazinesinin Durumu”, *Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu*, C.1, Ankara: TTK. Yayınları

Ebuzziya Tefvik, (2006) *Yeni Osmanlılar*, İstanbul: Pegasus Yayınları.

Esatlı Mustafa Ragıp, (2010) *Saray ve Konakların Dilinden Bir Devrin Tarihi*, İstanbul: Bengi Yayınları.

Hafız Mehmed Bey, (1995), *Sultan Abdülaziz*, Sad. Yaşar Koçak, İstanbul: Sebil Yayınevi,

Hayta, Necdet, (2002) *Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1278/1862-63-1286/1869)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gemici, Nurettin, (2015) “Mehmed Atıf Bey'in Hatıralarında İstanbul” *Osmanlı İstanbulu*, III, İstanbul: İBB. Yayınları, 781-905

Göncü, Tuncay Cengiz, (2006) “Beylerbeyi Sarayı'nın İnşâ Süreci, Teşkilâtı ve Kullanımı”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Güler, Ruhi, (2003) “Lüfer Devri” *Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu*, I, İstanbul: İBB Yayınları, 243-272

Karaer, Nihat, (2012), *Paris Londra Viyana; Abdülaziz'in Avrupa Seyahati*, Ankara: Phoneix Yayınları.

Kanat, Sedat, (2015), “Sultan II. Abdülhamid Zamanında Mâbeyn-i Hümâyûn Teşkilâtı ve Burada Görev Yapanların Maddi Durumları”, *Asos Journal*, 5/55, 431-445.

- _____, (2018) “II. Abdülhamid Döneminde Mâbeynin Çalışma Usulleri ve Kurum Çalışanlarının Genel Özlük Durumları” *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42/2, 13-46.
- Karamursal, Ziya, (1989) *Osmanlı Malî Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara, TTK. Basımevi.
- Masri, S. Tanvir, (1999), “The Last Chroniclers of Mâbeyn ” *Middle Eastern Studies*, 32/6, 1-29.
- Mehmed Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmânî-VI*, Haz. Nuri Akbayan-Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Öztuna, Yılmaz, (2015), *Bir Darbenin Anatomisi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Pakalın, M. Zeki, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-II*, İstanbul: MEB. Yayınları.
- Şenyurt, Oya- Gülser Zeynep, (2019) “İki Oda Arasından Yönetim Merkezine: Bir Mimarlık Terimi Olarak Mabeyn, “*Avrasya Terim Dergisi*, I, 18-25.
- Tahsin Paşa, (1931), *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, Milliyet Matbaası.
- Tayyârzâde Atâ , *Târîh-i Enderûn*, Osmanlı Saray Tarihi, C.I, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010,
- Terzi, Arzu, (2000) *Hazîne-i Hassa Nezâreti*, Ankara: TTK. Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1967) *Midhad Paşa ve Yıldız Mahkemesi*, Ankara: TTK. Yayınları,

Ekler:

Tablo-I Sultan Abdülaziz Dönemi Başmabeynicileri (Salnama-i Âliyye-i Osmaniyye Def’a 15-31)

Tarih						
H.1277	H.1278	H.1279	H.1280	H.1281	H.1282	H.1283
Âlî Beg	Nevres Beg	Gâlib Beg	Hâcî Hâlid Beg	Hâcî Hâlid Beg	Hâcî Hâlid Beg	Hâcî Hâlid Beg
Mâhir Beg	Yâver Beg	Râif Beg	Emîn Beg	Yûsuf Beg	Râif Beg	Fuâd Beg
Kadrî Efendi	Hâsan Efendi	Emîn Beg	Âsım Beg	Necîb Beg	Emîn Beg	Emîn Beg
	Emîn Beg	ZiverBeg	ZiverBeg	Ziver Beg	ZiverBeg	Hayrî Beg
	Âsım Beg	Kâmil Beg	Mehmed Beg	Mehmed Beg	Kâmil Beg	ZiverBeg
	Hayrî Beg		Vehbî Beg	Rizâ Beg	Ahmed Beg	Mehmed Beg
						Diğer Fuâd Beg
Tarih						
H.1284	H.1285	H.1286	H.1287	H.1288	H.1289	H.1290
Hâcî Hâlid Beg	Hâcî Hâlid Beg	Mehmed Beg	Mehmed Beg	Hâcî Hâlid Beg	Fahrî Beg	Fahrî Beg
Fuâd Beg	ZiverBeg	ZiverBeg	ZiverBeg	Tâhir Beg	Saâdüddîn Beg	Saâdüddîn Beg
Emîn Beg	Fuâd Beg	Emîn Beg	Emîn Beg	Hayrî Beg	Tâhir Beg	Tâhir Beg
Hayrî Beg	Diğer Fuâd Beg	Hayrî Beg	Hayrî Beg	Âlî Beg	Hüsnî Beg	İbrahim Beg
ZiverBeg	Sâdık Beg	Fahrî Beg	Fahrî Beg	Gâlib Beg	İbrahim Beg	Halîl Beg
Mehmed Beg		Fuâd Beg	Fuâd Beg	Münîr Beg		İsmâîl Beg

Diğer Fuâd Beg						
Tarih						
H.1291	H.1292	H.1293				
Haydar Beg	Fahrî Beg	Fahrî Beg				
Fahrî Beg	Tâhir Beg	Tâhir Beg				
İbrahim Beg	İbrahim Beg	İbrâhim Beg				
Saâddüddîn Beg	Saâddüddîn Beg	Hâlid Beg				
Hâlid Beg	Şevket Beg	Saâdüddîn Beg				
Haydar Beg						

Tablo-II Sultan Abdülaziz Dönemi Mâbeyncileri (*Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye Def'a 15-31*)

Tarih	İsim	Rütbe-Pâye	Nişân
H.1277/M.1860-1861	Ahmed Efendi	Ferîk	-
H.1278/M.1861-1862	Gâlib Beg	Ferîk	-
H.1279/M.1862-1863	Nevres Beg	Ferîk	-
H.1280/M.1863-1864	Hasân Beg	Ferîk	-
H.1281/M.1864-1865	Âlî Beg	Ferîk	-
H.1282/M.1865-1866	Âlî Beg	Ferîk	-
H.1283/M.1866-1867	Âlî Beg	Ferîk	-
H.1284/M.1867-1868	Âlî Beg	Ferîk	-
H.1285/M.1868-1869	Cemîl Beg	Ferîk	-
H.1286/M.1869-1870	Fuâd Beg	Ferîk	
H.1287/M.1870-1871	Fuâd Beg	Ferîk	
H.1288/M.1871-1872	Nevres Paşa	Müşîr	Birinci Mecîdî-Birinci Osmânî
H.1289/M.1872-1873	Hurşid Beg	Ferîk	Birinci Mecîdî
H.1290/M.1873-1874	Fuâd Beg	Ferîk	İkinci Mecîdî-İkinci Osmânî
H.1291/M.1874-1875	Şevket Beg	-	İkinci Mecîdî-Dördüncü Osmânî
H.1292/M.1875-1876	Mehmed Beg	Ferîk	Üçüncü Mecîdî-İkinci Osmânî
H.1293/M.1876-1877	Mehmed Beg	Ferîk	Üçüncü Mecîdî-İkinci Osmânî

Tablo-III: Serkurenâ ve Kurenâların Tenzilât Yapılan Maaşları (*BOA.HH.d...735/2*)

Tarih	Cem'ân Tenzilât	İsim	Maaş	Bade'l-tenzil
-	Belirtilmemiş	Serkurenâ Nevres Paşa Hazretleri	30.000	23.833
-	“	Kurenâ-i Sâni Hacı Hâlid Beg	15.000	12.333
1 Mayıs 1283	“	Kurenâdan Yûsuf Beg	7.500	-
“	“	Kurenâdan Ziver Beg	5.000	-
“	“	Kurenâdan Fuâd Beg	5.000	-
“	“	Kurenâdan Ziyâ Beg	3.000	-
“	“	Kurenâdan Remzi Beg	3.000	-
	“	Kurenâ-i sâbık Selim Beg'in kıst'ül-yevmi Yevm-19/ Maaş:3.000	1.838,20	
			75.338, 20	
			30.338,20	
			45.000,00	

Tablo-IV: Serkurenâ ve Kurenâların Tayinleri, Görev Değişimleri (BOA.HH.d...752/1-4)

Mevki	Maaş-Kuruş	İsim-Tayin-Durum
Serkurenâ	30.000	<i>Hurşid Beg</i> - Çerâğıyla yerine <i>İzzet Beg</i> /22 Temmuz 1288 <i>İzzet Beg</i> -Beşinci kitabete tayini ile yerine <i>Mehmed Beg</i> /9 Ağustos 1288 <i>Mehmed Beg</i> - Çerâğıyla yerine <i>Ziver Beg</i> /2 Teşrîn-i evvel 1288
Kurena	7.500+2.500 =10.000	<i>Fahri Beg</i> -Başka hizmete tayinle, maaşı hazîne-mande /24 Nisan 1288
Kurenâ	5.000	<i>Tahir Beg</i> -Başka hizmete tayinle yerine <i>Hâlid Beg</i> /19 Mart 1288 <i>Hâlid Beg</i> -Başka hizmete tayinle maaşı hazîne-mande /25 Mart 1288
Kurenâ	5.000	<i>Hüsni Beg</i> -Başka hizmete tayinle yerine <i>İbrâhim Beg</i> /19 Mart 1288 <i>İbrâhim Beg</i> -Yâverân silkine tayinle yerine <i>Hüsni Beg</i> /24 Nisan 1288 <i>Hüsni Beg</i> -Başka hizmete tayinle yerine <i>Mazhâr Beg</i> /26 Nisan 1288 <i>Mazhâr Beg</i> -Başka hizmete tayinle maaşı hazîne-mande /24 Mayıs 1288
Kurenâ	5.000	<i>Neş'et Beg</i> -Başka hizmete tayinle maaşı hazîne-mande/3 Mayıs 1288
Kurenâ	5.000	<i>Halil Beg</i> -Başka hizmete tayinle yerine <i>Tahir Beg</i> /13 Nisan 1288 <i>Tahir Beg</i> -Yâverân silkine tayinle yerine <i>Hüsni Beg</i> /27 Haziran 1288
Kurenâ	5.000	<i>Tosun Beg</i> - Başka hizmete tayinle yerine <i>Nûri Beg</i> / Mayıs ayı başı 1288 <i>Nûri Beg</i> -Başka hizmete tayinle yerine <i>Mehmed Âli Beg</i> / 14 Mayıs 1288 <i>Mehmed Âli Beg</i> -Başka hizmete tayinle maaşı hazîne-mande/ 27 Temmuz 1288

Tablo-V: Emekliye Ayrılan Bazı Mâbeyncilerin Maaşları ve Hizmet Süreleri (BOA.Y.PRK.HH.1-41/3)

NUMRO 22 /1293 (1876-1877)				
Jurnâl				
Cennetmekân Abdülaziz Han hazretleri zamânlarında Mâbeyn-i Hümâyûn'da bulunan bendeğânın esâmisiyle mikdâr-ı maâşlarını mübeyyin defterdir.				
Cennetmekân Sultan Abdülaziz Han hazretleri zamânlarında Mâbeyn-i Hümâyûn'da bulunub hidmedlerinden afv buyrulan bendeğân				
Tekâüdlük Maâşı	Maâşı	Müdded-i İstihdâm/Sene	Esâmî	Mülâhaza
3.000	30.000	13	Serkurenâ Hâfiz Mehmed Beg kulları	Bir me'mûriyete
1.500	10.000	9	Fahrî Beg kulları	“
1.500	7.500	6	İbrâhim Beg kulları	“
1.500	7.500	7	Tâhir Beg kulları	“
1.500	7.500	5	Hâlid Beg kulları	“
1.500	5.000	6	Saâdüddîn Beg kulları	“
	67.500		Yekûn	-

